

5. Újítás (nováció)

5.1. Alapvetés

A szerződés érvényes létrejöttének feltétele a felek szerződéskötési szándékának megléte annak megszületésekor. A szerződéses szabadságnak pedig az a következménye, hogy amiként a felek jogügyletükkel jogokat és kötelezettségeket alapíthatnak, úgy később e jogok és kötelezettségek tartalmát szabadon módosíthatják is.¹¹⁶³

A kötelelem egyik jellemző tulajdonsága az átalakíthatóság.¹¹⁶⁴ Ennek jogi eszköze a *nováció*, mely nem más, mint a fennálló kötelelem új elem felvételével történő módosításának jogi instrumentuma. Az újítás tehát a kötelelmek specifikus átalakítási eszköze. Az újítás joghatása alapvetően a felek közti jogviszony módosulásában mutatkozik meg, melynek lényegi eleme, hogy az eredeti kötelelem megszűnésével egyidejűleg új elem kerül a kötelmi viszonyba, miáltal új, a régít helyettesítő kötelelem jön létre.¹¹⁶⁵

1163 Görög, 1939, 542. o.

1164 Veress, 2021, 263. o.

1165 Veress, 2021, 363. o.

Dr. Szymon Byczko PhD
egyetemi tanár, Łódzi Egyetem

Dr. Dudás Attila PhD
rendkívüli egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem

Ilyés Kinga
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
Ph.D. hallgató, Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Suri Noémi PhD
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Dr. Szinek Csütörtöki Hajnalka
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Byczko, Sz., Dudás, A., Ilyés, K., Suri, N., Szinek Csütörtöki, H. (2023) 'Újítás (nováció)' in Veress, E. (szerk.) *A kötelmi jogok dinamikája. Engedményezés, faktoring, szerződésátruházás, jogátruházás és nováció egyes kelet-közép-európai jogrendszerekben*, 253–309. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

https://doi.org/10.47079/2023.ve.kotelmi.9_5

Adott nemzet jogrendszere a tárgyalt jogintézmény helyzetét három módon kezelheti. Egyrészt tartalmazhat explicit módon, nevesített formában, törvényi definíciót magába foglaló rendelkezéseket a nováció jogi eszközéről. Másrészt, bizonyos államokban az adott civiljogi joganyag nem nevesített formában, hanem implicit módon, más jogintézményeken keresztül rendelkezik a novációról. Az újítás szabályozása kapcsán harmadik lehetséges felállást képvisel e jogintézmény szabályozásának hiánya. Ez esetben az illető államban hatályos jogban nem találunk az újítás jogintézményére vonatkozó törvényi rendelkezéseket, viszont, a szerződési szabadság elve alapján, ez nem zárja ki ennek gyakorlatban történő alkalmazását vagy jogtudományi kutatási lehetőségét. A nováció jogintézménye több kelet-közép-európai államban képezi jogi szabályozás tárgyát, viszont vannak államok, ahol az újítás jogintézménye nem ölt jogi formát.

Jelen fejezet célja a nováció alkalmazásának különböző kelet-közép-európai állam-beli helyzetének vizsgálata, ismertetése.

A kötelmi jogra vonatkozó modern jogi keretünket vitathatatlanul a római jogi fogalmak, szabályok és intézmények alakították. Számos magánjogi jogintézmény szabályozásának történeti múltja nyúl vissza a római jogban lefektetett alapokhoz, így a nováció történeti gyökerei is a római jogban keresendők. Nyilván e jogintézmény fogalma a hatályos szabályozás szerint eltér a római jogban ismert fogalomtól.

A római jogban hosszú ideig uralkodó formakényszer nem biztosított megfelelő teret a szerződések e különleges átalakítási lehetőségének megvalósulására. Éppen emiatt a kötelmeket ügyleti úton sokáig egyáltalán nem lehetett módosítani.¹¹⁶⁶ A fejlődő piaci viszonyok azonban megkívánták a szerződéskötés merevségének feloldását, így a római jogban megszületett a nováció jogintézménye, mely célzata az eredetileg szerződött kötelem specifikus módosítási lehetőségének megteremtése volt.¹¹⁶⁷

Kezdetben a kötelmi viszonyok uralkodó, merev felfogása miatt e jogintézmény megjelenése számottevő gyakorlati jelentőséggel bírt. A római jogban először csak az alanyváltásos nováció jogintézményének fogalma volt ismert, mely lehetővé tette a szerződő felek más személlyel történő helyettesítését. E jogi instrumentum alkalmazásának hatására az eredeti szerződő felek közti jogviszony megszűnt, mellyel egyidejűleg új kötelmi viszony jött létre az új hitelező, illetve adott esetben az új adós és a régi kötelmi jogviszony másik fele között. Alanyváltásos újítás esetén az új kötelem tartalma nem változott, ugyanabban az adósságban kellett állnia, mint az előzőnek, de a régi kötelemhez képest új elemet (*novum*) is kellett hozzá fűzzön, ami a szerződő felek szintjén mutatkozott meg, máskülönben az új kötelem felesleges és szükségtelen

1166 Gárdos, 2005, 3. o.

1167 Zimmermann, 1996, 62–64. o.

lett volna.¹¹⁶⁸ A nováció joghatásának ma is meghatározó specifikuma már a római jog korszakában is megmutatkozott: a korábbi kötelemből származó jogok és kötelezettségek megszűntek, helyüket az újonnan szerződött kötelemből származó jogok és kötelezettségek vették át.¹¹⁶⁹ Justinianus korában ismertté vált az objektív nováció fogalma is, mely jogügylet azonos felek között levő kötelem specifikus tartalmi megváltoztatását tette lehetővé.¹¹⁷⁰

Több neves ókori római jogtudós művében találkozhatunk a nováció jogintézményét körvonalazó írással, így például a föníciai származású Domitius Ulpianus tanulmányában is. A klasszikus római jog korszakában Ulpianus a novációt az adósság egy korábbi kötelemből egy új kötelembé való átszállásaként határozta meg: „Az újítás egy előző kötelemnek egy másik kötelembé való átöntése és átvitele, vagyis amikor egy már meglévő kötelemből úgy létesítenek újat, hogy az addigi [ezáltal] megszűnik.”¹¹⁷¹ E definícióban a ma ismert nováció jogintézményének több jellemvonását azonosíthatjuk.

Az újítás lényegi eleme egy új kötelem létrejötte, melynek feltétele egy, a novációt megelőzően létező kötelem, mely az újítás következtében megszűnik, „átömlik” az újonnan keletkezett kötelembé.¹¹⁷² Az újítás kötelemmegszüntető és kötelemkeletkeztető tulajdonsága így tehát, már a római jogban e jogintézmény lényegi elemének számított: nováció által a régi kötelem minden biztosítékával együtt megszűnt, helyébe egy új kötelem lépett. Értelemszerűen az újítást követően csakis utóbbi kötelem maradt hatályos. A római jogban a *novatio* kötelemmegszüntető hatálya akkor is érvényesült, ha az új kötelem érvénytelen volt.¹¹⁷³

Kezdetekben novációra a római jogban a felek kifejezett, erre irányuló akarata nélkül is sor kerülhetett. A justinianusi korban azonban megváltozott e jogi instrumentum objektív rendszere. Justinianus az újítás alapfeltételeként a felek újító szándékát, *animus novandi* szabta ki. Ettől kezdve, hacsak a felek akarata nem irányult kifejezetten az előző kötelem megújítására, egy új elem beiktatása a kötelmi viszonyba önmagában nem minősült novációnak. Az újítás kötelemmegszüntető jellegével kapcsolatban az eredeti kötelem csak a felek kifejezetten erre irányuló szándékának hatására szűnt meg. Az *animus novandi* továbbá rendelkezett (illetve ma is rendelkezik) egy kötelemkeletkeztető vonzattal is, ugyanis a felek újítás révén kifejezetten azért szüntették meg eredeti kötelmüket, hogy ennek helyébe új kötelmet helyezzenek, megújítva ezáltal a

1168 Zimmermann, 1996, 634–635. o.

1169 Zimmermann, 1996, 60. o.

1170 Pop, 2006, 115–116. o.

1171 Ulpianus, Dig. 46., 1 pr., in Gárdos, 2005, 21. o.

1172 Juhász, 2014, 134. o.

1173 Földi és Hamza, 2012, 454. o.

régit. Elmondható tehát, hogy a nováció kettős jellegének sajátos ismerve már a római jogban is megmutatkozott (kötelemszüntető, illetve kötelemkeletkeztető jelleg).¹¹⁷⁴

Az eredeti kötelelem megszüntetésével létrejövő kötelemnek új elemet kellett tartalmaznia az előbbihez képest, ami megnyilvánulhatott a hitelező vagy az adós személyének megváltoztatásában, a kötelezettség jogalapja vagy a szerződéskötéshez előírt szükséges forma módosításában, illetve akár új szerződési feltételek, határidők bevezetésében is. A római jogban a hitelező megváltoztatásával történő újírtáshoz három fél beleegyezése volt szükséges (adós, eredeti hitelező, új hitelező). Az adós megváltoztatásával történő újírtáshoz (*expromissio*) azonban nem volt szükség a régi adós hozzájárulására.¹¹⁷⁵ A római jogban a hitelező elbocsáthatta a régi adóst a kötelemből, és ugyanakkor az új adós ugyanarra a szolgáltatásra kötelezhette magát, ezáltal a régi tartozás megszűnt, és egy új tartozás keletkezett új jogalapon.¹¹⁷⁶ A nováció fent ismertetett római jogi alapjai több kelet-közép-európai államban az újírtás hatályos jogi szabályozásban is megmutatkoznak.¹¹⁷⁷

5.2. Ausztria

A hatályos osztrák polgári jog ismeri és szabályozza az újírtás, nováció (*Novation*) intézményét. Az osztrák Polgári törvénykönyv (ABGB) 1376. §-a alapján a nováció fogalma a következők szerint határozható meg: a követelés megváltozása a követelés jogalapja vagy fő tárgya megváltozása (felcserélése) folytán harmadik személy részvétele (felvétele) nélkül, aminek következtében a régi kötelezettség új kötelezettséggé alakul át. Ezen szerződés értelmében a korábbi főkötelezettség megszűnik, és ezzel egyidejűleg új kötelezettség keletkezik.

A korábbi főkötelezettségen alapuló kezési, zálogjogi és egyéb biztosítékok az újírtási szerződéssel megszűnnek, feltéve, hogy a felek erről a megállapodásban másként nem rendelkeztek.¹¹⁷⁸

Nem tekinthető újírtásnak (újírtási szerződésnek) a szerződés valamely rendelkezésének pontosítása (hol, mikor és hogyan kell egy fennálló kötelezettséget teljesíteni, valamint az egyéb járulékos rendelkezések), amelyek értelmében nem történik változás a fő tárgy vagy a jogalap tekintetében. Erre példaként hozható egy új váltó vagy bármely más kapcsolódó dokumentum pusztá kiállítása. Kétség esetén a régi kötelezettség nem

1174 Földi és Hamza, 2012, 454. o.

1175 Domingo Osle, 2017, 6–7. o.

1176 Gárdos, 2005, 3. o.

1177 Gárdos, 2005, 3. o.

1178 ABGB 1378. §.

tekinthető megszűntnek mindaddig, amíg az új kötelezettséggel együtt még fennáll.¹¹⁷⁹ Így a nováció a kötelmi viszony olyan megváltoztatása, amely a követelés jogalapjának vagy fő tárgyának (vagy mindkettőnek) a megváltoztatásából ered. A nováció abban különbözik a fizetést helyettesítő teljesítéstől, hogy az nem teljesítési aktusból áll, hanem csak a később teljesítendő kötelezettséget változtatja meg.¹¹⁸⁰ Önmagában harmadik személy kötelembé való belépése nem minősül újításnak, kivéve, ha a követelés jogalapja vagy fő tárgya a hitelező vagy a kötelezett változásával egyidejűleg megváltozik.

A hagyományos megközelítés szerint az újításhoz külön *animus novandi* szükséges, azaz a felek azon szándéka, hogy a régi kötelezettséget egy új kötelezettség létrehozásával szüntessék meg. Ez azonban nem a nováció, mint szerződés olyan különleges szubjektív követelménye, amely alapján elhatárolható lenne más szerződéstípusoktól. Csak a felek egyértelmű szándékáról van szó, miszerint egy korábbi kötelezettséget egy új kötelezettséggel akarnak felváltani. Ez a szándék általában magukból a kölcsönös akaratnyilatkozatokból is levezethető, de lehet akár perdöntő bizonyító erejű is.¹¹⁸¹

Nováció esetében nem beszélhetünk a szerződés megismétléséről, ha a felek először közös megegyezéssel (*contrarius actus*) megszüntetik a szerződést, majd azzal egy azonos vagy legalább hasonló tartalmú szerződést kötnek.

Az újítási szerződést el kell határolni az ún. kiegészítő szerződéstől (*Zusatzvertrag*) Kiegészítő szerződés esetén a felek olyan (további) megállapodást kötnek, amely csupán utal egy bizonyos (korábbi) szerződésre; a jogalap vagy a fő tárgy megváltozása hiányában a régi kötelezettség felbomlása ebben az esetben nem vélelmezhető, a korábbi szerződés az új szerződéssel együtt „még fennállhat”.¹¹⁸²

Az újítás ellenérték fejében kötött szerződés (visszterhes ügylet), mivel a hitelező elveszíti a régi követelést, és az adósra új kötelezettség hárul.¹¹⁸³ Azonban a gyakorlatban sokszor előfordulnak ún. vegyes ügyletek is, amikor az ellenérték ajándékozással társul.¹¹⁸⁴

Főszabály szerint az újítási szerződés esetén nem érvényesül formakényszer. Az alaki hiányosság miatt érvénytelen alapügylet (tartozás) azonban nem válhat érvényessé nováció útján.¹¹⁸⁵ Például a felek egy teljesezésbe nem ment ajándékozási szerződést minden alaki követelmény nélkül átváltoztathatnak adásvételi szerződéssé, de egy még végre nem hajtott adásvételi szerződést fordítva már nem változtathatnak át ajándékozási szerződéssé – utóbbi ügylet minden alaki kelléke nélkül.

1179 ABGB 1379. §.

1180 ErtI, 2022, § 1376.

1181 RZ 1978/88; ÖBA 1989, 537; wobl 1990/60; vgl auch SZ 55/132; 55/152; EvBl 1984/75; 1995/85; EF 84.509.

1182 Mayrhofer, Ehrenzweig és Ehrenzweig, 1986, 634. o.

1183 Az osztrák jog keretei között megfogalmazott álláspontot lásd Hruza, 1881, 31. o.

1184 ErtI, 2022, § 1376.

1185 GLUNF 6875; 3 Ob 560/52.

Ha egy konszenzuális szerződés reálszerződéssé (pl. haszonkölcsön) alakul át, akkor annak formai követelményei, azaz az egyik fél tényleges teljesítése is szükséges, különben csak előszerződés jöhet létre.¹¹⁸⁶

5.3. Csehország

A nováció¹¹⁸⁷ jogintézményének szabályozása az új cseh Polgári törvénykönyv (Ptk.) Kötelezettségek változása címet viselő 4. rész I. címének 6. részében, annak a kötelezettségek tartalmának változása c. második alszakaszában kapott helyet.

A cseh Polgári törvénykönyv *stricto iure* a nováció két jogi formáját¹¹⁸⁸ különbözteti meg, amelyek az alábbiak:

- a) privatív nováció,¹¹⁸⁹ amit a Ptk. 1902. § első mondata rögzít, illetve
- b) kumulatív nováció,¹¹⁹⁰ amit a Ptk. 1902. § második mondata rögzít.¹¹⁹¹

Ami a két nováció¹¹⁹² közti különbséget illeti, megállapítható, hogy a privatív nováció nem változtatja meg az eredeti kötelezettség tartalmát, hanem megszünteti azt, így a meglévő kötelezettség helyébe új kötelezettség lép, és az adós eme új kötelezettséget kell a korábbi helyett teljesítse. Ezzel ellentétben a kumulatív nováció esetén az eredeti kötelezettség tárgya módosul a megállapodás szerinti mértékben. Ez általában a kötelelem teljesítési helyének vagy egyéb körülményeinek megváltozásával jár. Az eredeti kötelezettség ilyenkor nem szűnik meg.¹¹⁹³

1186 ÖBA 1989/165 (OGH): OGH 25.10.1988, 5 Ob 589/88; ÖBA 1989/164 (OGH): OGH 2.2.1989, 7 Ob 507/89; Koziol, 1989, 207. o.

1187 A fogalom eredetének meghatározása kapcsán lásd például: Bartošek, 1994, 194. o.

1188 Lásd még: Raban és mtsai., 2013, 63. o. A cseh Legfelsőbb Bíróság 2002. május 29-i, 33 Odo 610/2001. sz. ítéletében a privatív és kumulatív novációt is elemezte, amikor a felek közötti megállapodás alapján a felek kifejezték azon szándékukat, hogy az eredeti adásvételi szerződést teljes egészében egy új adásvételi szerződéssel helyettesítik, és az eredeti adásvételi szerződés a törvény erejénél fogva megszűnt, így a feleket továbbra is csak az új adásvételi szerződés köti. Ha a felek megállapodtak abban, hogy az eredeti szerződés megszűnik, az ilyen rendelkezés teljesen felesleges az eredeti szerződés jogszerű megszűnése miatt, de a felek szándéka egyértelműen az, hogy csak az új adásvételi szerződés kösse őket. Ezzel az érveléssel a cseh Legfelsőbb Bíróság cáfolta a felperes álláspontját, aki szerint az új szerződés olyan jogi aktus, amely csak az eredeti kötelezettség megváltoztatásához vezet.

1189 Cseh Ptk. 570. § és az azt követő rendelkezések.

1190 Cseh Ptk. 516. §.

1191 A régi csehszlovák Ptk. szövegében a privatív novációt az 570. és köv. §§, a kumulatív novációt pedig az 516. § szabályozta. Ez a szabályozás a kereskedelmi kötelezettségekre is vonatkozott, mivel a Ptk. nem tartalmazott különálló normákat az utóbbi vonatkozásában.

1192 A szakirodalom kapcsán lásd például: Brodec és Janeček, 2014, 3–13. o.; Doležal, 2018; Handlar, 2006, 115–121. o.; Handlar, 2008, 70–85. o.; Handlar, 2010, 26–28. o.

1193 Knoblachová, 2014.

A hitelező és az adós között az újításról szóló megállapodás vonatkozhat a teljes fennálló kötelezettségre vagy annak egy részére, és vonatkozhat bármilyen (pénzbeli vagy nem pénzbeli) tárgyú kötelezettségre. Ha a megállapodás célja a felek között vitatott vagy kétséges kötelezettségek megszüntetése, akkor nem novációról, hanem egyezségről (*transactio*) beszélünk.¹¹⁹⁴

A nováció azzal a feltétellel köthető meg, hogy a megállapodással megszüntetett eredeti kötelelem érvényes. Már megszűnt (pl. teljesítéssel) vagy soha nem is létezett kötelelem (érvénytelen kötelezettségvállalás) nem szüntethető meg. Az újítás teljes értékű kötelelemmé alakíthatja az elévült kötelmet, de ebben az esetben a törvény írásbeli formát szab ki. Nem kizárt azonban, hogy a felek novációs megállapodást kössenek a bíróság által megítélt követelés tekintetében. A felek tehát megszüntethetik az ilyen kötelezettséget, és helyébe újat léptethetnek, így az eredeti követelésről szóló bírósági határozat alapján nem lehet az új kötelezettséget kikényszeríteni.¹¹⁹⁵

Amennyiben a megállapodásból nem derül ki egyértelműen, hogy mindkét fél szándéka az volt, hogy a meglévő kötelezettséget megszünteti és új kötelezettséggel helyettesíti, és ha egy ilyen új kötelezettség a meglévő kötelezettség mellett fennállhat, akkor a meglévő kötelezettséget úgy kell tekinteni, hogy az nem szűnt meg.¹¹⁹⁶

A megállapodás formáját tekintve elmondható, hogy a Ptk. általában nem ír elő írásbeli követelményt a novációhoz. Írásbeli forma csak két esetben szükséges: egyrészt akkor, ha az eredeti kötelezettséget írásban állapították meg, másrészt pedig, ha a már elévült kötelezettség megszűnik.¹¹⁹⁷ Az írásbeliséget azonban akkor is be szükséges tartani, ha azt a novációs megállapodás által létrehozott új kötelezettségre vonatkozó követelményként írják elő. Egyébként a megállapodás szóban vagy akár hallgatólagosan is megköthető.¹¹⁹⁸

Ha a felek nem tartják be a törvény által előírt formát, az ilyen módon kötött ügyletük megtámadható, azonban utólag írásban megköthetik a megállapodást, mely az eredeti ügylet hiányosságát orvosolja. A megtámadhatóság csak akkor hívható fel, ha a teljesítés még nem történt meg.¹¹⁹⁹ Ha a felek a novációs megállapodásban más olyan jogügyleteket is szabályoznak, amelyekhez a törvény nem ír elő írásbeli formát, az egyezés vagy a nováció alaki követelményének hiánya önmagában nem érinti ezen egyéb megállapodások érvényességét.

1194 *Narovnáni*. A szakirodalom kapcsán lásd Eliáš, 2013, 31–32. o.; Vojáčková és Toman, 2015. Új cseh Polgári törvénykönyv 1903–1905. §.

1195 Knoblachová, 2014.

1196 Knoblachová, 2014.

1197 Kindl, 2014b, § 1902 Novace, II. Dohoda o změně obsahu závazku, 7. pont.

1198 Knoblachová, 2014.

1199 Cseh Ptk. 582. § (2) bek.

E hagyományos intézményeken kívül léteznek a kötelezettségek olyan módosításai is, amelyek nem eredményezik a kötelezettségek megszűnését és újjal való felváltását, hanem amelyek a meglévő kötelezettséget csak kisebb vagy részletesebb vonatkozásokban módosítják. Az ilyen módosításokat még az ABGB hatálya idején törvényileg is szabályozták. A marginális módosítások és a nováció megkülönböztetése komoly gyakorlati jelentőséggel bír, és lehetővé teszi a Ptk. 564. §-a és 1906. §-a közötti kapcsolat magyarázatát is, amelyet egyes szerzők néha tévedésnek tartanak a látszólagos ellentmondásuk miatt.¹²⁰⁰

5.4. Magyarország

Bár a novációt a hatályos magyar Polgári törvénykönyv nem szabályozza, több neves magánjogász is vizsgálta az idők folyamán e jogintézményt, sőt e jogi instrumentum a gyakorlatban kétségtelenül alkalmazást nyer, így nélkülözhetetlenek tartjuk tudományos vizsgálatát.¹²⁰¹ Kétségtelenül összetett, fogalmilag tisztázatlan jogintézményről van szó.

A nováció meghatározása a szakirodalomban megosztott; eltéréseket figyelhetünk meg ennek tartalmi és fogalmi behatárolása kapcsán bizonyos szerzők írásainak tanulmányozásakor. Egyes szerzők az újítást a kötelek megszűnési módjaként értelmezik, míg mások a kötelelem átalakulási alternatívájaként tárgyalnak e jogintézményről. Magyarországon a jogszabályi rendelkezés hiánya termékeny táptalajt nyújt szakirodalmi viták kialakulásához. E jogintézmény alkalmazásával kétségtelenül találkozhatunk a magyar jogban, így felmerül a kérdés: az milyen jogszabályi keretek között zajlik? Továbbá jogvita esetén a nováció milyen értelmezést nyer a bírói gyakorlatban, a bíró milyen referenciapontokat alkalmaz egy tartalmilag újítási szerződésnek minősíthető jogügylet kapcsán?

Magyarországon e jogi eszköz alkalmazására vonatkozó bírósági határozatok nem definiálják kifejezetten a novációt, ennek csupán lényegi elemeire utalnak. Ebből az okból kifolyólag a történelmi és az aktuális szakirodalomban is nehézségek merültek fel a nováció egységes meghatározása tekintetében.¹²⁰²

Katona Mór művében az újítást a kötelek megszűnési módjai között tárgyalja, azt egy régi követelés új követelés általi kiegyenlítéseként definiálja. Katona szerint az újítás

¹²⁰⁰ Čech, 2013b.

¹²⁰¹ Például a következő bírósági határozatokban utalás történik e jogintézményre: BH 2021.2.44: Kúria Pfv.III.21.037/2019/8. szám I.; BH 2021.12.339: Kúria Pfv.V.21.088/2021/2.; BH 2021.7.204: Kúria Pfv.V.20.251/2019/5.; BH 2019.10.275: Kúria Pfv.V.21.985/2018/4.; BH 2018.7.193: Kúria Pfv.VI.21.074/2017/12.I.; BH 2015.12.328: Kúria Pfv.V.21.358/2014.

¹²⁰² Juhász, 2019, 44. o.

csak gazdasági szempontból fogható fel kötelmi átalakulásnak, jogi értelemben a kötelelem megszűnését feltételezi, ezért is tárgyalja e jogintézményt a megszűnésről szóló fejezet keretein belül. Nézete szerint a nováció jogi szempontból a kötelelem megszűnését jelenti; a kötelelem megszűnés feltételének teljesülése nélkül nem beszélhetünk újításról.¹²⁰³ Ennek ellenére hangsúlyozandó, hogy e jogi instrumentum célja semmiképpen sem lehet az eredeti kötelelem megszüntetése. Az *animus novandi* meglétének feltétele megkívánja, hogy a felek kötelemüket elsősorban módosítani kívánják, az eredeti kötelelem megszűnése ennek a módosításnak csak eszköze, az átalakulás megvalósulásának módja. Katona szerint novációkor szükséges a felek arra irányuló szándékának megléte, hogy újítást szerződtek, de ennek nem szükséges kifejezettnek lennie.¹²⁰⁴ Írásában a szerző az újítást az eredeti kötelelem tárgyának, jogalapjának vagy a szerződés alanyainak változtatásával történő formáit vizsgálja.

Raffay Ferenc szerint az újítás érvényességéhez az szükséges, hogy az új kötelelem érvényes legyen, az előbbinek pedig léteznie kell az újítás pillanatában. Tehát ha az eredeti kötelelem érvénytelen volt, az új kötelelem is érvénytelen, kivéve, ha újítás által a felek nem tették azt érvényessé. Ha az újítási szerződésbe foglalt kötelelem semmis, akkor az eredeti kötelelem marad érvényben. Ha viszont az eredeti kötelelem megtámadható vagy kifogással megdönthető, akkor a megtámadhatóság vagy a kifogással történő megdöntés lehetősége átszáll az új kötelelemre, hacsak a felek nem rendelkeztek másképp az újítási szerződésben.¹²⁰⁵

Szászy-Schwarz Gusztáv utal a nováció jogintézményének kétoldalúságára, felveti a kérdést: „vajjon az új *obligatio* a régi *obligation*nak csak átváltozása-e, vagy pedig megszűnt-e a régi azáltal, hogy helyébe az új *obligatio* lépett?”¹²⁰⁶ E kérdés megválaszolására három német pandektajogász álláspontjára támaszkodik. A hivatkozott szerzők e jogintézmény tekintetében megfogalmazott nézetei, elméletei az újítás jogi eszközének különböző oldalú megközelítését ábrázolják. Viktor von Liebe tanulmányában az új kötelelem keletkezési alapjául a régi kötelelem jogi anyagát jelöli meg. Johannes Emil Kuntze írása szerint az új kötelelem a régi kötelelem vagyoni anyagából keletkezik. Bernhard Windscheid szerint az újítás hatása nemcsak az újított kötelelem megjelenési formájában, hanem ennek anyagában is megmutatkozik.¹²⁰⁷ Látszik tehát, hogy a nováció jogintézményének jogi besorolása, illetve joghatásai kapcsán a német szakirodalomban is megosztott vélemények

1203 Katona, 1899, 135. o.

1204 Katona, 1899, 137. o.

1205 Raffay, 1909a, 289–290. o.

1206 Szászy-Schwarz, 1911, 83. o.

1207 Szászy-Schwarz, 83–85. o.

alakultak ki, és ez kétségtelenül kihatott e jogintézmény magyar szakirodalmi feldolgozására is.

Almási Antal szerint a felek célja újítással semmiképp sem lehet az eredeti kötelelem tényállási hiányainak és hibáinak orvoslása. Abban az esetben, ha az eredeti kötelelem tényállása kógens jogszabályba ütközik, a felek nem érvényesíthetik ezt nováció útján. Éppen ezért a régi kötelelem csak akkor szűnik meg, ha az újítandó kötelelem nem szenved kógens jogszabályba ütköző hibában. Ha viszont egy érvénytelen kötelemet kívántak a szerződő felek újítással érvényesíteni, a jogügylet *ex tunc* érvénytelensége a régebbi kötelelem felélesztését eredményezi. Az újítással való visszaélés elkerülése végett a kötelezett az érvénytelenségi okokat akkor is érvényesítheti, ha azok csak az eredeti kötelelem tekintetében álltak fenn.¹²⁰⁸

Szladits Károly írásaiban a novációra mint egy „*problematikus magánjogi képlet*”-re utal, jelezve, hogy e jogintézmény szakirodalmi viták tárgyát képezi. Állásfoglalása szerint a nováció azt a megállapodást fedi, amelynek hatására új kötelezettség vállalása során a régi megszűnik. Írásában hangsúlyozza e specifikus kötelelemátalakító eszköz azon feltételét, miszerint a felek szándékának az újító szerződés megkötésekor kifejezetten arra kell irányulnia, hogy a régi kötelemet az újjal helyettesítsék. Az újítási szándékot nem lehet vélelmezni; kétség esetén a vélelem az új kötelelem – az eredeti kötelelemmel való – párhuzamos fenntartása mellett szól. Továbbá, ami a nováció joghatását illeti, Szladits utal annak specifikus, konzekvenciális működési mechanizmusára. Újítás ugyanis csak úgy mehet végbe, ha az új követelés jogérvényes keletkezése az eredeti követelés megszűnését követi, ennek helyébe lépve szünteti meg azt. E jogügylet értelemszerűen megköveteli az új, illetve a régi kötelelem érvényességének előfeltételét, ugyanis ha ezek közül bármelyik az újítás pillanatában nem fejthet ki joghatást, a nováció sem lehet érvényes. Ebből az okból kifolyólag a novációnak felélesztő hatása van a régi kötelelemmel szemben: abban az esetben, ha az új kötelelem semmis, vagy ha megtámadás útján érvénytelenítésre kerül, az eredeti kötelelem újra feléled. Vagyis a nováció útján megszüntetett kötelelem érvényességét a novációt követően is vizsgálni lehet. Ugyanez a helyzet fordított esetben is, újítás útján nem keletkezhet érvénytelen kötelelem. A nováció céljával összeférhetetlen a semmis jogügyletből származtatott kötelelem újítás általi érvényesítése, illetve a bírói úton nem érvényesíthető kötelelem ez úton történő konverziója. Újítás hatására nemcsak az új kötelelemmel helyettesített eredeti kötelelem szűnik meg, hanem ennek biztosítékai is. Innen kiindulva, e jogi instrumentum alkalmazása történhet azon célzattal is, hogy a kötelezett a régi követeléssel szemben felhozható kifogásait a jogosulttal szemben ne

1208 Almási, 1926, 421. o.

érvényesíthesse. Éppen ezért különbséget kell tenni az adós által az újítás pillanatában felhívott vagy nem ismert kifogások, illetve az adós által ismert, de fel nem hívott kifogások helyzete kapcsán. Ha az adós a régi követelésnek ellenvenhető kifogásait újításkor ismerte, mégsem hívta fel, a novációt követően ezeket már nem érvényesítheti az új kötelemmel szemben. Abban az esetben viszont, ha felhívott vagy újításkor nem ismert kifogásról van szó, ezeket a hitelező az új követeléssel szemben is érvényesítheti,¹²⁰⁹ természetesen a további, vonatkozó feltételek betartásával.

Grosschmid Béni (Zsögöd Benő) a novációra mint átváltoztató szerződésre hivatkozik. A grosschmid-i nézet szerint a nováció egy fennálló tartozás egy másik tartozás általi felváltását jelenti, miszerint a kötelem átváltoztatása az eredeti kötelem megszüntetése által megy végbe.¹²¹⁰ Grosschmid rávilágít arra, hogy az újítás érvényessége az új kötelem függvényében vizsgálendő, ugyanis „*az új ok (szerződés) az, ahonnan az eredeti oknak megmaradt vagy meg nem maradt hatálya kimérődik*”.¹²¹¹ Tehát ha az új kötelem érvénytelen, a régi kötelmet úgy kell tekinteni, mintha az nem szűnt volna meg. A joggyakorlatban továbbá a nováció egyik érvényességi feltételeként az eredeti kötelem érvényessége szolgál. Így főszabály szerint az eredetileg érvénytelen, semmis jogügylet nem tehető nováció útján érvényessé, hiszen nem ez a vizsgált jogi instrumentum rendeltetése. Ezzel szemben a megtámadható jogügylet érvényessé tehető nováció útján, ha a megtámadhatóság fennálló okai az újítással megszűnnek. Továbbá, Grosschmid szerint „*az ily megállapodásból [harmadikra] ki ahhoz meg nem hivatott, semmi új teher nem rovathatik*”,¹²¹² az újított kötelem tehát nem hat ki az eredeti kötelem által kötött harmadik személyekre, ugyanis újítással az eredeti kötelem megszűnik létezni. Grosschmid szerint az „*érintett elhatárolási kérdések nem egyebek, mint az animus novandi kérdései*”,¹²¹³ a kötelmet módosító szerződésnek mibenlétét a felek szándékának függvényében állapítja meg. Ahhoz, hogy egy jogügyletet novációnak nevezzünk, a felek célja kifejezetten az eredeti kötelem új kötelemmel történő helyettesítése általi megszüntetése kell legyen. Írásában Grosschmid a nováció kötelemmegszüntető jellegére vonatkozóan is állást foglal, nézete szerint ugyanis „*ami létében megszűnik, az nem átváltozik, hanem elenyészik*”,¹²¹⁴ utalva ezáltal az eredeti kötelem újítás általi kötelező módon történő megszűnésére. Látható tehát, hogy a szerző egyaránt hangsúlyozza e jogintézmény kötelemátalakító

1209 Szladits, 1932, 554. o.

1210 Grosschmid, 1933, 871. o.

1211 Grosschmid, 1933, 871. o.

1212 Grosschmid, 1933, 871. o.

1213 Grosschmid, 1933, 873. o.

1214 Grosschmid, 1933, 871–873. o.

és kötelemmegszüntető hatályát. Grossschmid utal az Optk. 1376., illetve 1377. cikkeire,¹²¹⁵ kihangsúlyozva, hogy véleménye szerint a bennük foglalt újítás definíciója nem kimerítő jellegű, ugyanis az előbbi cikk rendelkezései szerint „*harmadik személy hozzájötté nélküli átváltoztatás akkor történik, midőn valamely követelésnek jogalapja vagy főtárgya cseréltetik*”, mely állítás nem körvonalazza a nováció jogintézményét kimerítő módon. Az említett cikkekre hivatkozva, Grossschmid állást foglal az újítás kötelemmegszüntető és kötelemekeletkeztető jellegének okozati összefüggésére, a szerző szerint nováció hatá-
sára „*az előbbi főkötelezettség megszűnik, s egyszersmind az új kezdődik*”.¹²¹⁶

Görög Frigyes munkásságában is e jogintézmény kétarcúságáról olvashatunk. A szerző azon kérdés megválaszolásával látja e jogi eszköz besorolását megítélhetőnek, hogy a jogügylet megkötésével az eredeti jogviszony fennmarad-e vagy sem. Ennek alapján azon jogügylet, mely bizonyos elemek megváltoztatásával teret biztosít az eredeti jogviszony folytatására, szerződés módosításnak számít, míg a jogfolytonosság megszakítását eredményező, új kötelmi viszonyt keletkeztető akaratnyilvánítás novációnak minősül. Tehát e jogintézmény hatályának megítélésekor a mérvadó kérdés, hogy a felek megállapodásukkal az eredeti jogviszonyt csupán módosítani kívánták-e, vagy pedig a korábbi jogviszony megszüntetésével egy új kötelmi viszonyt szerződtek. E kérdés megválaszolásakor Görög a felek szándékából, illetve a változtatás gazdasági jelentőségéből indul ki. Állásfoglalása szerint: „*kétség esetén a régi jogviszony módosított fenntartása vélelmezendő*”.¹²¹⁷

A fentiekben ismertetett álláspontok a második világháború előtt aktív jogtudósok véleményét tükrözik. Látjuk, hogy a szokásjogi keretek között megfogalmazott álláspontok meglehetősen heterogének.¹²¹⁸

A második világháborút követően folytatódtak a nováció fogalmi lehatárolásának a kísérletei. Eörsi Gyula szerint a nováció egyik meghatározó eleme, hogy az újítás kedvezzen a jogosulti érdekeknek, megerősítse a jogosult pozícióját. A szerző erre példaként az elévült követelés megújításának helyzetére utal, amikor a követelés ismét érvényesíthetővé válik a nováció következtében, illetve a kötelezett ezáltal elesik mindazoktól a kifogásaitól, amelyeket az újítás alkalmával nem tartott fenn. Újítás következtében tehát a megtámadható szerződés megtámadhatatlanná válik.¹²¹⁹

1215 Márkus, 1907, 305. o.

1216 Grossschmid, 1933, 874. o.

1217 Görög, 1939, 543. o.

1218 A magyar szokásjogról és a kodifikáció történetéről lásd Veress, 2022b.

1219 Világhy és Eörsi, 1962, 437. o.

Mint láttuk, az újítás gyökerei a római jogig nyúlnak vissza, napjainkig viszont a római jogban ismertetett nováció fogalma számos módosulást szenvedett, jogi kapaszkodóként a római jogi megoldások nyilvánvalóan nem használhatóak.

Jelentős hatást fejtett ki a magyar joggyakorlatra, illetve e jogintézmény tudományos vizsgálatára és szabályozási kísérleteire annak német jogi szabályozása, ez alapján került sor a nováció a magyar Polgári törvénykönyv 1882-es Apáthy-féle résztervezetében való definiálására.

Az Apáthy-féle törvénytervezet 328. §-ába foglalt rendelkezések szerint: „A szerződésen alapuló kötelmi viszony megszűnik, ha a felek a létező viszony megszüntetésére irányuló szándékkal új kötelmi viszonyt létesítenek – *novatio*.”¹²²⁰ Tehát novációnak tekinthető, ha a felek a köztük levő jogviszony megszüntetése céljából új kötelmi viszonyt létesítenek, melynek eredményeképp az eredeti kötelmi viszony megszűnik. A nováció e meghatározásában az újítás jelenleg is használható több ismérvét is felismerhetjük. Fontos kiemelni, hogy a tervezet a hatályos magánjogban gyakorlati alkalmazást nyerő novációs szerződéshez szükséges újítási szándék meglétét írja elő. Annak értelmében novációkor szükséges a felek eredeti kötelmi viszonyuk megszüntetésére irányuló szándékának megléte. Tulajdonképpen e szándék, az *animus novandi* hiányában nem beszélhetünk novációról, csupán – esetleg – szerződésmódosításról, mely nem feltételezi az eredeti kötelelem megszüntetését. E törvénytervezetben is körvonalazódik a nováció azon specifikuma, miszerint a kötelelem módosításának előfeltétele az eredeti kötelelem megszűnése, melynek helyébe egy új kötelelem lép.¹²²¹

Az 1900-as magyar Általános polgári törvénykönyv tervezete a novációt a kötelek megszűnési módjainak keretein belül tárgyalta. E törvénytervezet 1319. §-a szerint újításnak nevezhető, „*ha a felek a közöttük fennálló kötelmet ugyanazon szolgáltatásra irányuló új kötelelemmel helyettesítik [...]*”¹²²² Továbbá, e cikk alapján, az eredeti követelés az új követelés jogérvényes keletkezésével megszűnik. Az újítás e törvénytervezetben bemutatott formája csak az objektív novációra biztosít lehetőséget a felek számára. Az 1900-as szövegtervezet szerint „*az újítási szándék nem vélelmeztetik*”, ami azt feltételezi, hogy az újítási szerződés érvényes megkötése érdekében a nováció csakis a felek újítási szándékának meglétével mehetett végbe. Az újítási szándéknak egyértelműnek és kifejezettnek kellett lennie. Alapjában véve a szövegtervezet szerint újítási szerződéssel a feleknek lehetőségük van a szerződésbe foglalt követelést részlegesen vagy teljes mértékben új

1220 Apáthy, 1882, 328. cikk.

1221 Juhász, 2019, 56. o.

1222 A magyar általános polgári törvénykönyv 1900. évi tervezete, 1319. §.

jogalapra helyezni.¹²²³ Továbbá a szövegtervezet 1320. cikke szerint „*semmis jogügyletből származtatott követelés meg nem újítható*”, mely megközelítés akár ma is érvényes kiindulópont lehet. Ugyanezen cikk szerint, oly követelés újítása esetén, melytől a törvény a keresetet közérdekből megtagadja, az új követelés sem érvényesíthető keresettel. E cikk harmadik bekezdésébe foglalt rendelkezései kimondják, hogy a régi kötelemnek ellenvehető kifogásokat az adós, ha az újításkor ismerte és fenn nem tartotta ezeket, az új követelés ellen nem hozhatja fel. Összegezve, e szövegtervezet rendelkezései egyértelműen jelzik, hogy a nováció a kötelek azon megszűnési módozata, amely a felek újítási szándékának hatására a régi kötelem új jogalapon támaszkodó kötelemmel történő helyettesítése által megy végbe, mellyel egyidejűleg az eredeti kötelem értelemszerűen megszűnik. Így a szövegtervezetben a nováció a felek újítási szándékának hatására végbemenő okozati összefüggésben álló kötelemmegszűnés és kötelemkeletkeztetés kettős jogi instrumentumaként bemutatott jogintézménye.

A Polgári törvénykönyv tervezetének 1913. évi szövegváltozata az egyéb megszűnési okok közé sorolta az újítást. A tervezet indokolása szerint újításról akkor van szó, ha a felek a követelést ugyanazon szolgáltatásra irányuló, de más jogalapon nyugvó új követeléssel helyettesítik. A törvénytervezet 1045. §-a szerint újításkor a régi követelés az új keletkezésével megszűnik. Az 1913. évi tervezet csak a tárgyváltásos novációt szabályozta, nem tartalmazott külön szabályozást az alanyváltásos újítás (hitelező vagy adós személyének változásával történő nováció – *delegatio, expromissio*) tekintetében.¹²²⁴ Az 1914-es törvényjavaslat nem tartalmaz a nováció vonatkozásában jelentős változtatásokat, említésre méltó azonban, hogy e törvénytervezetben a „kötelem” kifejezés helyett „követelés” szerepelt.¹²²⁵ A különbség nem lényegtelen, mert a követelés a jogtárgyra utal, a kötelem a jogi kapcsolatra, a jogviszonyra koncentrál.

Az újítás jogintézményének vizsgálatakor kodifikációs szempontból következő kiemelkedő állomás az 1928-as Magánjogi törvényjavaslat szövege. Az 1928. évi javaslat az újítást az „Újítás. Elengedés. Egyesülés” című fejezetben szabályozta. E tervezet 1278. §-a szerint „*ha a felek a követelést ugyanolyan szolgáltatásra irányuló, de más jogalapon nyugvó új követelésre változtatják át (újítás), a régi követelés az újnak keletkezésével megszűnik*”.¹²²⁶ A törvényjavaslat szerint az újítási szándékot nem lehet vélelmezni, így az *animus novandina* egyértelműnek és kifejezettnek kell lennie. Az 1279. § értelmében „*semmis jogügyletből származtatott követelést nem lehet megújítani*”.¹²²⁷ Ezáltal a törvényhozó egyértelműen

1223 Juhász, 2019, 57. o.

1224 22/2018. (XI. 20.) AB határozat [73].

1225 Juhász, 2019, 57. o.

1226 1928-as Magánjogi Törvénytervezet, 1278. §.

1227 1928-as Magánjogi Törvénytervezet, 1279. §.

jelezni szeretne volna, hogy az újítás jogi eszközével élve a felek nem tehetnek érvényessé semmis jogügyletet. A törvénytervezetben definiált nováció jogintézménye ugyanis az érvényes kötelelem átalakítási eszköze, nem pedig érvénytelen kötelelem érvényesítési lehetősége. Ugyanakkor a bírói úton nem érvényesíthető követelés megújítása esetében az új követelést sem lehet bírói úton érvényesíteni, hiszen az eredeti kötelelem ugyan megszűnik, de újítással nem orvosolható egy bírói úton nem érvényesíthető követelés (kártyaadósság esete). Az 1900-as szövegtervezet 1320. § harmadik bekezdésébe foglalt rendelkezések továbbra is fennmaradtak az 1928. évi tervezetben is, így az adós a régi követelésnek ellenvethető kifogásait, ha újításkor azokat ismerte és fel nem hívta, az új követeléssel szemben nem érvényesítheti. Továbbá az adós az elévülés kifogását akkor sem érvényesítheti novációval, ha újításkor nem ismerte azt. A törvénytervezet 1280. §-a szerint a régi követelést biztosító kezesség, zálogjog és jelzálogjog ellenkező megállapodás hiányában az új követelés biztosítására is szolgál, amennyiben ez a régicit a szolgáltatás terjedelme tekintetében meg nem haladja. Ezen rendelkezés eltér a nováció mai megközelítésétől, hiszen jelenleg az a leginkább elfogadott álláspont, hogy újításkor az eredeti kötelelem megszűnésével megszűnnek ennek biztosítékai is. Továbbá ugyan ezen paragrafus értelmében a kezes és a zálognak vagy a jelzálognak a kötelmi viszonyon kívül álló tulajdonosa a régi követelésnek ellenvethető kifogásait az új követeléssel szemben is érvényesítheti, hacsak az újításhoz hozzá nem járult. Ezen rendelkezés sem vonatkoztatható a nováció jelenlegi felfogására.

Az 1959. évi IV. törvény, az első – a szovjet típusú diktatúra körülményei között – hatályba is lépett magyar Polgári törvénykönyv a novációt nem szabályozta.¹²²⁸ Ráadásul a régi Ptk. hatálybalépésével megszűnt az a lehetőség, hogy a bíróságok az 1960 előtti bírói gyakorlatra alapítsák a jogértelmezésüket. Ez mindenestre leszűkítette a jogi mozgásteret, a gyakorlat és a tudomány „kezét” erősen megkötötte.

A nováció jogintézményét viszont a hatályos 2013. évi Polgári törvénykönyv (Ptk.) sem szabályozza, így jelen állás szerint nem létezik kiindulópontként szolgáló törvényes definíció, amely jogvita esetén támpontokat szolgáltatna. Az 1928. évi Magánjogi törvényjavaslat megoldásai jogi logikájukat tekintve azonban ma is kapaszkodót jelentenek a jogfejlődés számára. Ez az érvelésben is hasznos segítséget jelent: annak ellenére, hogy véleményünk szerint a korábbi magánjog álláspontja (mely egyébként messze nem volt és nem is lehetett mindenben egységes) nem bizonyíték egyik vagy másik mai megközelítés mellett sem, de a jogi álláspont kialakításában feltétlenül hasznos támpont.

1228 Az 1959. évi IV. törvény elfogadásának előzményeiről és körülményeiről lásd Veress, 2022c, 24. o.

Végző soron a magyar jogban ma igen hiányzik a nováció jogi fogalmának normatív meghatározása: ez azonban fontos fogalom, nem lehet válasz a fogalomalkotás mellőzésére a meghatározás nehézsége.¹²²⁹

Az újítás megismerése érdekében nélkülözhetetlenek tartjuk más jogintézményektől való elhatárolását.

A novációt elsősorban a szerződésátruházás jogintézményétől kell elkülöníteni, melyet a hatályos Ptk. 6:208. §-a következőképpen definiál: „A szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodhatnak a szerződésből kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átruházásáról.”¹²³⁰ A szerződésátruházás a szerződő felek, illetve harmadik személy megállapodása, melynek hatására az eredeti kötelmi viszonyban változás áll be az alanyi pozícióban. E jogügylet nem vezet új szerződés létrejöttéhez, ugyanis a szerződésátruházás jogutódlás útján valósul meg. Így nem szűnik meg sem az eredeti szerződés, sem az eredetileg szerződött kötelem, a szerződött jogok és kötelezettségek átszállnak egy harmadik félre. A szerződésátruházás a felek olyan megállapodása, mely a szerződéses alanyi pozíció tekintetében eszközöl a jogviszony folytonosságát nem érintő változást.¹²³¹

Az elhatárolás tekintetében a 7/2021. Polgári jogegységi határozatába foglaltak is mérvadóak. E jogegységi határozat a fent összevetett jogintézményeket két különböző törvényszöveggel támasztja alá, ezek egyes alkalmazási kérdéseire adva választ. A határozat mögött az a hozzávetőleges jogtudományi konszenzus bukkan elő, hogy a nováció az eredeti kötelem megszüntetését és helyébe új kötelem állítását jelenti.

A szerződésátruházás a Ptk. által szabályozott jogintézmény, mely lehetőséget teremt a szerződésből kilépő felet megillető, illetve terhelő jogok és kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átruházására úgy, hogy ezáltal az eredeti jogviszony nem szűnik meg, a szerződésből kilépő és a szerződésbe belépő fél között jogutódlás megy végbe a jogfolytonosság fenntartásával.

Ezzel összeférhetetlen rendelkezéseket tartalmaz a 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (Ptké.), mely a szerződésátruházást a jogügylet megújításaként kezeli. A 7/2021. Polgári jogegységi határozatban a Kúria arra az elvi jelentőségű kérdésre adott választ, hogy a szerződésátruházással kapcsolatos vitás kérdések megítélése során a Ptk. a szerződésátruházást jogutódlásként szabályozó 6:208.

1229 Lásd a Ptké. 53/c. §-ának elemzését a jelen kötet szerződésátruházásról szóló fejezetében.

1230 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről, 6:208. §. Erről a kérdésről lásd a jelen kötet szerződésátruházásról szóló fejezetét is.

1231 Juhász, 2019, 64. o.

§-át és 6:211. §-át, vagy a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésében a szerződésátruházást a szerződés újításaként (novációként) kezelő 53/C. § (2) bekezdését kell elsőbbséggel alkalmazni. E szabályok együttes alkalmazása ugyanis nem lehetséges.¹²³²

A szerződési pozíció átszállása a Ptk. rendelkezései szerint szerződésátruházásnak minősül. A Ptké. szerint szerződésátruházás esetén a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél tekintetében a szerződést megszüntnek kell tekinteni, a szerződésbe belépő és a szerződésben maradó fél között pedig az átszálló jogok és kötelezettség vonatkozásában új szerződés jön létre. E jogi konstrukció a jogalkotó szerint novációnak minősíthető.¹²³³ Az előbbi törvényi előírás szerint a szerződésátruházás egy jogutódlással végbemenő jogi művelet, az utóbbi ezzel ellentétes rendelkezéseket foglal magába, mely kimondja, hogy a szerződésmódosítás novációként érvényesül a gyakorlatban. A Kúria elvi állásfoglalása e tekintetben a Ptké. rendeltetésével, szabályozási céljával összeférhetetlen rendelkezések alkalmazásának háttérbe szorítását tükrözi. A Ptké. rendeltetése a jogrendszer koherenciájának megőrzése által a Ptk.-ban szereplő magánjogi szabályozás megfelelő érvényesülésének biztosítása, a Ptk. hatálybalépésének elősegítése. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a Ptk. és a Ptké. között funkcionális kapcsolat áll fenn, ugyanis a Ptké. rendeltetése, szabályozási célja a Ptk. alkalmazásához szükséges átmeneti rendelkezések megfogalmazása volt, így a Ptké. rendelkezései nem alkalmazhatók a Ptk. rendelkezéseinek rovására.¹²³⁴ Ugyanakkor a Ptk. 1:2. § (2) bekezdésében rögzített értelmezési alapelv szerint a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat a Ptk.-val összhangban kell értelmezni,¹²³⁵ így ezen alapelv mentén kizárt a Ptké.-ba foglalt rendelkezések Ptk.-val ellentmondásos rendelkezéseinek alkalmazása.¹²³⁶ Következésképpen a Ptké. nem tartalmazhat olyan normát, amely a Ptk. tételes szabályát felülírja.¹²³⁷ Így a két törvényszöveg rendelkezései közti értelmezési zavar a Ptk.-ba foglalt rendelkezések javára orvosolandó.

Továbbá indoklásában a Kúria kimondta, hogy a Ptké. alkalmazásának másodlagossága azáltal is indokolt, hogy az idézett bekezdés egy, a korábbi Ptk., illetve a hatályos Ptk. által egyaránt szabályozatlan jogintézményt kíván életre hívni egy, a Ptk. által kifejezetten szabályozott jogintézménnyel szemben. Így a Ptk. szerződésátruházási

1232 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás I.

1233 Az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozata [72].

1234 Lásd az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozatát.

1235 Magyar Ptk. 1:2. § (2) bek.

1236 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás IV. [49].

1237 BH 2020.204: Pfv.V.20.251/2019/5.

szabályainak érvényesüléséről szóló jogegységi határozat indokolásában a Kúria kimondja, hogy a szerződésátruházással kapcsolatos vitás kérdések megítélése során a Ptké. 53/C. § (2) bekezdése nem alkalmazható a Ptk. 6:208. §-ának, illetve 6:211. §-ának a rovására.¹²³⁸

E tekintetben az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint a szerződésátruházásnak, mint a jogalkotó által ismert és szabályozott jogintézmény vonatkozásában felmerülő ellentmondások esetén, a részletszabályok kialakítása szintén a jogalkotó feladata. Az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotónak a szabályozás kialakítása során figyelemmel kell lennie a két törvény közötti funkcionális viszonyra.¹²³⁹ Ugyanakkor az Alkotmánybíróság határozata¹²⁴⁰ szerint a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésébe foglaltak a szerződésátruházás jogintézményét novációként kezelik, ami ellentmondást mutat a szerződésátruházás jogintézményére vonatkozó Ptk.-ba foglalt rendelkezésekkel. Mivel az Alkotmánybíróság határozatai főszabály szerint *erga omnes* hatályúak, a Ptké. 53/C. § (2) bekezdésére vonatkozóan megfogalmazott jogértelmezést a Kúriának is követnie kell, ezért a vizsgált jogintézmény tekintetében a Ptk.-beli rendelkezések érvényesülnek a joggyakorlatban. Az ellentmondásos rendelkezések közti funkcionális kapcsolat alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Alaptörvénnyel való összhang helyreállítása nem feltétlenül kívánja meg a vizsgált szabályozás megsemmisítését; az csupán a hatályos szöveg kiegészítését teszi szükségessé olyan értelemben, hogy biztosított legyen az egységes jogalkalmazás, és a szerződésátruházás szabályozása megfeleljen a jogbiztonság követelményének.¹²⁴¹

A Ptké. 53/C. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítása és megsemmisítése érdekében több indítványozó fordult az Alkotmánybírósághoz, ugyanakkor a Kúria egyik tanácsa egyedi normakontroll-eljárást kezdeményezett az illető rendelkezések alkotmányellenességének megállapítása tekintetében. Az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll-eljárásban a 22/2018. (XI. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Országgyűlés alaptörvény-ellenességet idézett elő, mely konkrétan mulasztásban nyilvánult meg, ugyanis a Ptké. 53/C. §-ába foglalt szerződésátruházást szabályozó rendelkezései nem határozták meg az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében szereplő jogállamiság alkotmányos alapértékéből fakadó jogbiztonság követelményének megfelelően e jogintézmény részletszabályait. Az Alkotmánybíróság ezt követően felhívta az Országgyűlést, hogy a Ptk. szerinti szabályozással való összhang megteremtése

1238 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás II.

1239 Az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozata, Indokolás II, [84].

1240 Lásd az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozata.

1241 3352/2021. (VII. 23.) AB végzés bírói kezdeményezés visszautasításáról, Indokolás [13].

érdekében alkossa meg szerződésátruházás részletes szabályait úgy, hogy a Ptk., illetve a Ptké. rendelkezései közötti ellentmondások ne sértsék a jogállami jogbiztonság követelményeit, különös tekintettel a két jogszabály közötti funkcionális kapcsolatra. Ennek érdekében az Országgyűlés jogalkotói feladatának 2019. március 31-ig eleget kellett tennie. A szabályozás kialakításakor a főbb szempontok a szerződésátruházás működésének kiszámíthatósága és a szabályozás hatálya alá tartozó kötelmi és felelősségi viszonyok egyértelmű meghatározása, illetve e jogintézmény a novációtól való egyértelmű elkülönítése, az egységes jogalkalmazás megteremtése voltak.¹²⁴² Az indítványban ugyanakkor felmerült azon dogmatikai kérdés is, hogy a szerződésátruházás jogutódlással megy-e végbe, mely kérdés megválaszolása tulajdonképpen e jogintézmény novációtól való fogalmi és tartalmi elkülönítésére adott volna megoldást. Az Alkotmánybíróság azonban nem foglalt állást utóbbi probléma kapcsán, arra hivatkozva, hogy a nováció fogalma nem tisztázott a szakirodalomban és nincs szabályozva a magyar magánjogban.

Pokol Béla alkotmánybíró különvéleményében¹²⁴³ nem támogatta a mulasztás megállapítását a többségi határozat rendelkező részében. Érvelésében Bodzási Balázs szakirodalmi véleményére támaszkodott. Utóbbi helytelennek ítélte a szerződésátruházás jogintézményének novációként kezelését, véleménye szerint az ily módon történő besorolás csakis az akkor hatályos Ptk. 6:208.§ (3) bekezdésére való tekintettel történik. E bekezdés előírta, hogy szerződésátruházáskor a korábbi szerződés biztosítékai megszűnnek, ami tulajdonképpen novációs jelleget kölcsönzött a szerződésátruházás jogintézményének. Azóta az érintett bekezdés 2016-ban módosult, viszont Bodzási a hatályon kívül helyezett szövegre hivatkozva egyértelműen hangot adott véleményének, miszerint a szerződésátruházás meghatározóan elkülönül a nováció jogintézményétől. Éppen ezért a 2016-os törvény módosítást megelőzően Bodzási állásfoglalása a következő volt: „A vázolt gazdasági igényeket kielégítő, megnyugtató megoldást jelentene, ha a jogalkotó hatályon kívül helyezné a Ptk. 6:208. § (3) bekezdését. Ez egyben egyértelmű állásfoglalás is lenne a jogalkotó részéről arra nézve, hogy a szerződésátruházást nem tekinti novációnak.”¹²⁴⁴

Bodzási tehát a szerződésátruházás jogintézményi céljaként a jogutódlást állapítja meg, amivel összeférhetetlen a novációs jelleget sugalló akkor hatályos Ptk. 6:208. § (3) bekezdése. Bodzási nézetéből kiindulva különvéleményében Pokol Béla alkotmánybíró az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozatának kapcsán a hatályos Ptk.

1242 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás IV. [32].

1243 Az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozata, Dr. Pokol Béla alkotmánybíró különvéleménye.

1244 Bodzási, 2015, 64. o.

és a Ptké. törvényszövegek együttélésével nem találta összeférhetőnek a szerződésátruházás novációtól való elkülönítését. Nézete szerint az Alkotmánybíróság a Ptké. Ptk.-val összeférhetetlen rendelkezéseit hatályon kívül kellett volna helyezni. A különvélemény a jogbiztonságot sértő törvényszöveg megsemmisítésében, nem pedig az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenes magatartása megállapításában látta a megoldást.¹²⁴⁵

A régi Ptk. nem szabályozta külön a szerződésátruházás jogintézményét, viszont a gazdasági-kereskedelmi gyakorlatban sokszor felmerült annak alkalmazási igénye. Így a kodifikációs folyamat eredményeként megszületett, de végül hatályba nem lépett 2009. évi CXX. Törvény a Polgári törvénykönyvről (a továbbiakban: 2009. évi Ptk.) a szerződésátruházást önálló jogintézményként szabályozta volna. A törvényszöveg által szabályozott szerződésátruházás nem csupán a kötelemből fakadó valamely követelés jogosulti vagy kötelezetti pozíciójában történő alanyváltozás lehetőségének megteremtését írta volna elő, hanem lehetőséget biztosított volna arra, hogy a szerződő felek egyike – a másik fél közreműködésével – teljes szerződési pozícióját átruházza adott harmadik személyre úgy, hogy ennek eredményeként a korábbi szerződő fél kilép a jogviszonyból és helyére új szerződő fél lép be, míg a jogviszony fennmarad.¹²⁴⁶ E művelet egy háromoldalú jogügylet megkötését feltételezte volna. A 2009. évi Ptk. 5:180. § (2) bekezdése szerint:

„A szerződés átruházásának eredményeként a jogviszonyból kilépő fél és az abban bent maradó fél közötti szerződés megszűnik. Az új szerződés a régi szerződéssel azonos tartalommal, annak megszűnésének időpontjában a jogviszonyba belépő fél és a jogviszonyban bent maradó fél között jön létre.”

E rendelkezés egyértelműen jelzi, hogy a hatályba nem lépett törvényszöveg a szerződésátruházás jogintézményét a nováció jogi konstrukciójára építette.

A későbbi, 2013. évi Ptk. (mely azóta ebben e kérdésben módosításra került) nem vette át a szerződésátruházás a 2009. évi Ptk. szerinti novációs jellegét. A 2009. évi Ptk. rendelkezéseitől eltérően a hatályos Ptk. nem írja elő, hogy a szerződés átruházásának eredményeként a jogviszonyból kilépő fél és az abban bent maradó fél közötti szerződés megszűnik, és a jogviszonyba belépő fél, illetve a jogviszonyban maradó fél

1245 Az Alkotmánybíróság 22/2018. (XI. 20.) AB határozata, Dr. Pokol Béla alkotmánybíró különvéleménye.

1246 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás IV. [8].

között új szerződés keletkezik. A Ptk. szerint szerződésátruházáskor „a szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodhatnak a szerződésből kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átruházásáról”.¹²⁴⁷ E jogügylettel a felek nem szüntetik meg az eredeti szerződést, így a művelet elvégzésekor jogutódlás megy végbe a szerződésből kilépő és a szerződésbe belépő fél között. Erre utal a hivatkozott törvénycikk második bekezdése, miszerint „a szerződésbe belépő felet megilletik mindazon jogok, és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a szerződésből kilépő felet a szerződésben maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terhelték”.¹²⁴⁸ A hatályos Ptk. egyes hiányosságai a törvényszöveg felülvizsgálatához vezettek a 2016. július 1-jei törvénymódosítás során. Így az a szerződésátruházást szabályozó rendelkezés szövege hatályos formáját a módosítás nyomán nyerte el. A Ptk. 6:208. §-ának eredeti (3) bekezdése a szerződésátruházás ismertetett egyéb szabályaival összhangban nem álló rendelkezést tartalmazott, miszerint „A szerződésátruházással a szerződés biztosítékai megszűnnek. A zálogkötelezett hozzájárulása esetén az új zálogjog az eredeti zálogjog ranghelyén jön létre.” Mivel e szabályozás a szerződésátruházásnak novációs jelleget kölcsönöz, a rendelkezés értelmezési nehézségeket idézett elő a szerződésátruházás jogintézményének lényegével, joghatásaival kapcsolatban. A joggyakorlatban felmerült azon kérdés, ha szerződésátruházáskor a szerződés biztosítékai megszűnnek, miként valósulhat meg jogutódlás?¹²⁴⁹ A hatályon kívül helyezett szöveg ugyanis a szerződési biztosítékok szerződésátruházás útján főszabály szerinti megszűnését írta elő. A módosítást megelőzően a zálogjog a főszabályt követve szerződésátruházással megszűnt, azonban a zálogkötelezett hozzájárulásával az eredeti zálogjog ranghelyén egy új zálogjog jött létre. Felvetődött tehát a kérdés, hogy e törvényi rendelkezés mennyire kedvez a jogosulti érdekeknek. A törvénymódosítási igényt pontosan e gyakorlati értelmezési zavar hívta életre, mely tulajdonképpen teret biztosított különböző értelmezéseknek. Tisztázni kellett, hogy a szerződésátruházás miben különül el a novációs jogintézményétől, ugyanis újítás hatására az eredeti kötelelem biztosítékai megszűnnek, csakúgy, mint főszabály szerint a hatályon kívül helyezett törvényszöveg által szabályozott szerződésátruházás esetén.

A felmerült aggályokat észelve a jogalkotó 2016. július 1-jei hatállyal módosította a Ptk. 6:208. § (3) bekezdését.¹²⁵⁰ A Ptk. jelenleg hatályos 6:208. § (3) bekezdése

1247 Magyar Ptk. 6:208. § (1) bek.

1248 Magyar Ptk. 6:208. § (2) bek.

1249 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás IV. [18].

1250 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás IV. [19].

különbséget tesz a szerződésbe belépő félre átszálló jogosultságok, illetve kötelezettségek teljesítésének biztosítékai között. Eszerint szerződésátruházáskor a szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad, míg a szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz maga is hozzájárult.¹²⁵¹ A szerződésátruházással történő jogosultságok biztosítékainak átszállása a szerződésbe belépő jogosultra természetesen indokoltak, ugyanis szerződésben bekövetkező alanyváltozás nem érinti a biztosítékot nyújtók helyzetét. A hatályos törvényszöveg azonban másként rendelkezik a szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítékairól, melyek a biztosíték nyújtójának hozzájárulása nélkül főszabály szerint megszűnnek. A rendelkezés amiatt indokolt, mert a biztosíték nyújtója számára nem mindegy, hogy kit terhel az általa biztosított kötelezettség, ugyanis nemteljesítés esetén az általa nyújtott biztosítékkal kell helytállnia a jogosulttal szemben.¹²⁵² A Ptk. 6:208. § (3) bekezdésének 2016. július 1-jei hatályba lépett módosításával a törvénykönyv szerződésátruházásra vonatkozó szabályozása nem tartalmazott több novációra utaló elemet. A törvénymódosítás azt jelzi, hogy a jogalkotó a szerződésátruházásra mint önálló jogintézményre tekint. A hatályos Ptk. értelmében szerződésátruházáskor a felek nem újítják meg szerződésüket – a novációval ellentétben –, e jogi művelet végrehajtásának hatására nem keletkezik új kötelelem, hanem az eredeti kötelmi viszonyban jogutódlás megy végbe, így az újítással szemben itt érvényesül a jogfolytonosság elve.¹²⁵³

Petrik Béla e jogszabályi módosításról a következőképpen vélekedett:

„A módosítással a jogalkotó elvágta azt a vitát, amely a nováció (újítás) és a szerződés módosítása közötti álláspontok között zajlott, hiszen a biztosítékok fennmaradásával a kérdés e szempontból meghaladottá vált, és a novációs elemet – a biztosítékok automatikus megszűnését – a szabályozásból kivezette, sőt a jogalkotó részéről megfogalmazásra került az a vélemény, amely szerint a biztosítékok megszűnésének eltörlésével deklarálásra kerülne, hogy a szerződésátruházás nem minősül novációnak.”¹²⁵⁴

A jogalkotó a szerződésátruházás önálló jogintézményként való szabályozásával megteremti a szerződő felek számára a teljes szerződéses pozíció jogfolytonosság fenntartásával történő kicserélését. A szerződésátruházás tehát a szerződéses

1251 Magyar Ptk. 6:208. § (3) bek.

1252 Juhász, 2019, 64–65. o.

1253 7/2021. polgári jogegységi határozat a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerződésátruházási szabályainak érvényesüléséről, Indokolás IV. [21].

1254 Petrik, 2021, 583–590. o.

kapcsolatokban jogutódlást eredményez, a novációtól eltérően viszont e jogi instrumentum alkalmazása jogfolytonosság fenntartásával valósul meg.

Bizonyos szerzők írásaikban a szerződésátruházás jogintézményét a szerződésmódosítás és a nováció (újítás) között helyezik el, melynek hatására a már fennálló jogviszony alanyaiban áll be változás, jogutódlást eredményezve. A szerződésátruházással történő szerződési alanyváltás nem hat a szerződés egyéb tartalmi elemeire, nem újítja meg a fennálló jogviszonyt. A novációtól eltérő módon, szerződésátruházás esetén nem szűnik meg az eredeti kötelmi viszony, hanem ez átszáll egy másik szerződő félre. A szerződési pozíció átruházásával a kötelmi viszony megszűnik a szerződésből kilépő és a szerződésben maradó fél között, az eredetileg szerződött jogok és kötelezettségek átszállnak a szerződésbe belépő személyre, és a szerződésben maradó féllel szemben érvényesülnek.¹²⁵⁵ Ez kétségtelenül hasonlóságot mutat a szubjektív alanyváltással megvalósuló novációval: mindkét esetben a szerződéses viszonyban áll be változás az eredetileg szerződő felek szintjén. Alanyváltással történő nováció esetén viszont nem megy végbe jogutódlás; újítás által megszűnik az eredetileg szerződött kötelelem, melynek helyébe egy új elemmel bővített kötelelem lép. Szerződésátruházás esetén ezzel szemben a kötelelem nem szűnik meg; jogutódlás által az eredetileg szerződött jogok és kötelezettségek a szerződésből kilépő félről átszállnak a szerződésbe belépő félre. Mindez a szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodásával történik, míg a nováció bekövetkezhet akár a harmadik – úgymond „belépő” – fél beleegyezése nélkül (így a hitelezőváltással történő szubjektív nováció az új hitelező beleegyezése nélkül is végbemeget), vagy az egyik szerződő fél beleegyezése nélkül is (a kötelezettváltással megvalósuló szubjektív nováció ugyanis történhet az eredeti kötelezett beleegyezése nélkül is).

A nováció ugyanakkor nem azonosul a szerződésmódosítás fogalmával sem. A Ptk. 6:191. § (1) bekezdése szerint a szerződésmódosítás lehetőséget biztosít a felek számára, hogy közös megegyezéssel módosítsák a szerződés tartalmát vagy megváltoztassák kötelezettségvállalásuk jogcímét. Továbbá ugyanezen § második bekezdése szerint a kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad, de a zálogkötelezett és a kezes helyzete hozzájárulásuk nélkül nem válhat terhesebbé.¹²⁵⁶ Ebből kiindulva a párhuzamba állított jogintézmény egyértelműen elkülönül a novációtól. Szerződésmódosításkor a jogügylet eredetileg szerződött elemeiben módosul, anélkül, hogy a szerződött kötelelem megszűnne. Ilyenkor az eredeti, érvényes kötelelem alkotóelemeiben

1255 Lásd Gombos, 2022, 162. o.

1256 Magyar Ptk., 6:191. § (1), (2) bek.

maga a kötelem azonosságának fenntartásával áll be változás.¹²⁵⁷ Ellenben ha a szerződés módosításának következményeként a kötelem olyan mértékű átalakulást szenved, mely a továbbiakban nem teszi lehetővé az eredeti szerződés azonosítását, a szerződés identitásának fenntartását, a módosító jogügylet újításnak minősül, minek hatására a régi kötelem megszűnik, és azzal egyidejűleg új szerződés keletkezik. Novációkor tehát nem érvényesül a jogfolytonosság elve. Természetesen a nováció a szerződésmódosítástól ekként való elhatárolása nem zárja ki a nováció fentebb ismertetett érvényességi kellekeit (újítási szándék megléte, érvényes újítandó kötelem, új elem bevitele a kötelmi viszonyba stb.), melyek nélkül nem beszélhetünk újításról.¹²⁵⁸

Az újítás jogintézménye ugyanakkor elkülönül a tartozásátvállalás jogintézményétől is. A Ptk. 6:203. §-a szerint tartozásátvállaláskor a kötelezett és a jogosult megállapodik egy harmadik személlyel (az átvállalóval) abban, hogy az a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló kötelezettségét átvállalja, valamint hogy a jogosult a szolgáltatást kizárólag az átvállalótól követelhesse.¹²⁵⁹ E jogintézmény egyértelműen hasonlóságot mutat a kötelezettségváltással történő szubjektív újítással, azonban különbség, hogy ez utóbbi esetben az alany módosításának eszköze az eredetileg szerződött kötelem, melynek helyébe az újítási szerződéssel egy új kötelem lép, melyben az eredeti kötelezett helyét átveszi egy új kötelezett, akivel szemben a jogosult érvényesítheti kötelmét. A szerződésbe lépő új kötelezett tulajdonképpen átvállalja a szerződött kötelmet. Különbség továbbá, hogy a tartozásátvállalás nem valósulhat meg kétoldalú szerződéssel, mivel a jogügyletbe mindhárom szereplő akaratnyilatkozata szükséges. Tartozásátvállaláskor a felek célja a régi adós kötelemből való elbocsátása és ugyanazon kötelem teljesítésének az új adós személyében történő folytatása, egyértelmű tehát, hogy mindez nem valósulhat meg kétoldalú szerződéssel.¹²⁶⁰ Újításkor viszont a nováció alapját a jogviszony alanyainak jogügylete, az úgynevezett újító szerződés képezi. E szerződés alapvetően kétoldalú, kivéve, ha a jogalap módosításához egyszerű vagy többszörös alanycsere is társul, amikor a szerződés három- vagy akár többoldalúvá is válhat.¹²⁶¹ Az újítás objektív formájában mindig, szubjektív novációkor pedig bizonyos esetekben kétoldalú szerződéssel is megvalósulhat. Továbbá, ugyanazon cikk második bekezdése szerint, az átvállalót megilletik mindazon jogok, amelyek az eredeti kötelezettet a jogosulttal szemben a szerződés alapján megillették.¹²⁶² Tartozásátvállalással

1257 Szászy, 1943, 185. o.

1258 Juhász, 2021, 119. o.

1259 Magyar Ptk. 6:203. § (1) bek.

1260 Gárdos, 2005, 12. o.

1261 Zlinszky, 1899, 636. o.

1262 Magyar Ptk. 6:203. § (2) bek.

tehát az eredeti kötelezett jogai átszállnak a helyébe lépő kötelezetre. A hivatkozott szakasz harmadik bekezdése kimondja, hogy tartozásátvállaláskor főszabály szerint megszűnnek a követelés biztosítékai. Kivételes esetben, ha a kötelezett hozzájárul a tartozásátvállaláshoz, azok fennmaradnak.¹²⁶³ E jogszabályi rendelkezés szakirodalmi viták kialakulásához vezetett, hiszen felmerül a kérdés, hogy lényegében e jogintézmény miben különbözik a novációtól. A két jogintézmény vitathatatlanul szoros kapcsolatban áll egymással, több jellemzőjük közös, éppen ezért bizonyos szerzők a tartozásátvállalást kifejezetten novációként tárgyalják írásaikban.¹²⁶⁴ Álláspontunk szerint a két jogintézmény közötti határvonalat az újítás egyik kellékének megléte szabja meg, mégpedig az *animus novandi*, az újítási szándék. Újításra csakis akkor kerülhet sor, ha a fennálló kötelelem módosítása a felek újítási szándékával történik, mely a kötelelem módosításán felül kiterjed arra is, hogy a felek a fennálló kötelemet megszüntessék, és annak helyén egy új kötelemet létesítsenek. A felek újítási szándéka, az *animus novandi* tehát az az elem, amely a felek módosításra irányuló megállapodását újítássá emeli. E szándék nem vélelmezhető, kifejezettnek kell lennie, bele kell foglalni a felek újításra irányuló megállapodásába.¹²⁶⁵ A nováció ugyanakkor azáltal is elkülönül a tartozásátvállalás jogintézményétől, hogy ez utóbbi csakis passzív alanyváltással valósulhat meg, míg novációra sor kerülhet a jogviszony más elemeinek módosítása által is: a jogalap, a szerződő felek, illetve a kötelelem tárgyának megváltoztatása által.

A fent vizsgált jogintézmények ugyanakkor kodifikációs szempontból is elkülönülnek a novációtól, ugyanis az újítással szemben a magyar jogalkotó a vizsgált jogintézményeket nevesítetten szabályozza a magyar Ptk.-ban.

A mai hatályos polgári jogi jogszabályok nem rendezik a nováció intézményét, ennek következtében nehezen mondhatjuk, hogy „*a mai magyar jog szerint az újítás, a magyar polgári jog szerint a nováció...*”. Csak vélekedéseink vannak, azok is legfeljebb a szubjektíve helyesnek tartott súlypontokról, fogalmi elemekről. A nováció tartalmára, jogi hatásaira nézve Magyarországon viszonylag sokféle elképzelés látott napvilágot és létezik ma is. Az egyes jogirodalmi nézetek vizsgálata során érdemes érzékeltetni, hogy az elfoglalt álláspontokat nem lehet a normaszinten nem létező nováció fogalma alá vonni, és egyiket vagy másikat (pláne kizárólagosan) helyesnek kimondani. Grosschmid ismertetett álláspontja pl. kiemeli, hogy az újítási akarat – *animus novandi* a kulcskérdés, mert ez

1263 Magyar Ptk. 6:203 § (3) bek.

1264 Így például Gárdos Péter, aki hivatkozott művében a következőképpen foglal állást a tartozásátvállalás tekintetében: „Az a szerződés, amelyben egy szerződés alanyai, valamint egy harmadik személy megállapodnak, hogy a szerződés egyik alanya helyett e harmadik személy fog teljesíteni, nem átruházás és nem is szerződésmódosítás, hanem nováció.”

1265 Juhász, 2014, 142–143. o.

fogja eldönteni azt a legfontosabb problémát, hogy miképpen viszonyul az új kötelem ahhoz, aminek talaján kinőtt, vagyis az eredeti kötelemhez. *Görög Frigyes* álláspontja azért figyelemre méltó, mert tömören mutat rá arra, hogy a nováció nem szakítható el az elérni kívánt joghatásoktól, a felek akaratától és gazdasági céljától. Mások – Eörsi – a jogosulti pozíció megerősítésének szándékát emeli ki, hogy a nováció kedvezzen a jogosultnak.

Meghatározónak tűnik viszont, hogy újítás alatt általában az eredeti kötelem helyébe új, másik kötelem állítását értjük, legalábbis az eredeti kötelem legtöbb, legfontosabb, domináns elemeinek kicserélését, lecserélését újra, amely a kötelmi viszony döntő megváltozását vonja maga után. Egyéb esetekben a nováció helyett leginkább a kötelemmódosítás jogintézménye jön szóba.

A vitás kérdések megnyugtató megoldását a nováció Ptk.-beli szabályozása szolgálná a legjobban, tekintettel a jogintézmény gyakorlati jelentőségére.

5.5. Lengyelország

A novációt a lengyel Polgári törvénykönyv (Ptk.) 506. és 507. cikkei szabályozzák. A szabályozás ötvözi az 1934. évi Kötelmi törvénykönyv és az osztrák jog hagyományaira épülő megoldásokat.

A nováció fogalmi meghatározásának kiindulópontja a felek közötti lényegi kötelezettségek beazonosítása. A lengyel jogban a nováció abban áll, hogy a kötelezett a jogosult hozzájárulásával vállalja, hogy egy másik kötelezettséget teljesít vagy ugyanazt a kötelezettséget, de más jogalap szerint. A nováció feltétele, hogy a felek között érvényes kötelem álljon fenn.¹²⁶⁶ A Ptk. semmilyen módon nem korlátozza a nováció tárgyát képező kötelezettségek katalógusát. Ezek természetesen lehetnek szerződésekből eredő kötelezettségek, de deliktumból vagy jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelezettségek is. Az egyetlen korlátozás a törvényi rendelkezésekből adódhat. Például nem képezheti nováció tárgyát egy közbeszerzési szerződésből eredő kötelezettség (ezt a Közbeszerzési törvény 454. cikke tiltja, amely előírja, hogy a szerződés bármilyen lényegi módosítására csak a közbeszerzési eljárás keretében kerülhet sor).¹²⁶⁷

Újítás tárgyát nem lehet *ab initio*, a törvény erejénél fogva bíróság előtt érvényesíthetetlen természetes (naturális) kötelem. A lengyel jogban ilyen például a szerencsejátékból

¹²⁶⁶ Pyziak-Szafnicka, 2009, 1178. o.

¹²⁶⁷ 2019. szeptember 11-ei törvény a közbeszerzésekről, 2021. évi törvénygyűjtemény, 1129. sz. tétel.

vagy fogadásból származó kötelem.¹²⁶⁸ Elfogadhatatlan lenne egy ilyen kötelem nováció útján történő teljes kötelemmé való minősítése – ez a törvényi tilalom megkerülését jelentené.¹²⁶⁹ Nincs azonban akadálya, hogy a felek nováció útján elévült kötelmet újból bírósági úton érvényesíthető kötelemmé alakítsanak át.

A nováció joghatása az előző kötelem megszűnése. A nováció feltételezi, hogy a felek a meglévő kötelezettség helyett új kötelezettséget kívántak létrehozni. Az újítási szándék nem vélelmezhető – annak egyértelműen kell következnie a felek cselekményeiből és nyilatkozataiból.

Nyilvánvalóan következik a szabályozásból,¹²⁷⁰ hogy a kötelem tartalmát érintő módosítás önmagában nem eredményez novációt. Sőt, különösen a teljesítés módjának módosítása nem eredményez újítást – a szabályozás ezzel kapcsolatban kifejezetten kiemeli például, hogy a csekk vagy váltó átadása a készpénzfizetés helyett nem minősül novációnak. Ennek az az oka, hogy a váltó- vagy csekk tartozás független, tehát nem a meglévő kötelezettség megszűnését eredményezi, hanem egy új kötelem jön létre az értékpapír alapján. Kétségtelenül nem minősül novációnak a fizetési határidő módosítása sem, illetve a pénztartozás kifizetése időpontjának megváltoztatása, a teljesítés részletekre való felosztása és más, hasonló körülmények sem.¹²⁷¹

Novációt eredményezhet a kötelem jogalapjának módosulása. A felek például megállapodhatnak, hogy a kötelezett vállalkozási szerződés szerinti pénztartozás teljesítését a kölcsönszerződés alapján fizetendő ellenszolgáltatásként fizeti vissza. A teljesítés alapjának ilyen mélyreható változása új kötelmet keletkeztet.

A novációhoz azonban gyakran vezethet új tényállási alap is. Például a felek jelzik megállapadásukban, hogy a kötelezett teljesíteni fog, de nem a meglévő, hanem egy új adásvételi szerződés alapján, amelynek tárgya eltér az eredeti adásvételi szerződés tárgyától, a visszavásárlási jog fenntartása mellett. Értelemszerűen nem mindig könnyű megállapítani, hol van az a pont, amelyen túl a szerződés jogalapjának a módosítása olyan jelentőséggel bír, hogy már új szerződést hoz létre, különösen, ha a kötelemmódosítás csak a szolgáltatás tárgyát érinti, amely inkább utal *datio in solutum*ra, mint novációra. Főszabály szerint ilyen helyzetekben a felek szándéka a megállapadásból megállapíthatónak kell lennie, hogy a felek a meglévő kötelem helyébe egy másik kötelmet szándékoztak-e léptetni.

1268 Lengyel Ptk. 413. cikk 1. §.

1269 Lengyel Ptk. 58. cikk. Pyziak-Szafnicka, 2009, 1180. o.

1270 Lengyel Ptk. 506. cikk 2. §.

1271 Szpunar, 1997, 12. o.

Külön figyelmet érdemel a szerződés tárgyának megváltoztatásából álló nováció. Az uralkodó álláspont szerint ez nem jogellenes. Ha a módosítás a kötelezett részéről történik, szükséges, hogy a kötelezetti alanycsere valamennyi követelménynek megfeleljen. Ha az újítás a jogosult és egy harmadik személy között létrejött megállapodásból ered, a kötelezett hozzájárulása szükséges.¹²⁷²

A nováció nem igényel különleges formát, kivéve, ha a megszüntetett vagy újonnan létrejövő szerződés ekképpen rendelkezik. Amennyiben eltérő alaki feltételek vonatkoznak az adott szerződésekre, a nováció érvényességéhez a szigorúbb formát kell alkalmazni. Vegyük például egy ingatlan-adásvételi szerződés novációját ingóság adásvételi szerződéssé. A lengyel jog közjegyzői okiratot irányoz elő az ingatlanok adásvételéhez, míg az ingóságok adásvétele bármely formában létrejöhet. Mivel az ingatlan-adásvételi szerződés szigorúbb, ez határozza meg a nováció formai követelményét.¹²⁷³

A novációhoz hasonló jogintézmény a tartozáselengedés és a *datio in solutum*, azaz a kötelelem egy másmilyen tartalmú szolgáltatás teljesítésével való megszüntetése. Ez előbbi esetben a kötelelem a felek megállapodásával szűnik meg, mivel a tartozáselengedés joghatása csak akkor áll be, amikor a kötelezett elfogadta a jogosult tartozáselengedő nyilatkozatát.¹²⁷⁴ A *datio in solutum* másrészt a teljesítés módjának megváltoztatásából áll. Nincs tehát egy új kötelelem, amely a régit felváltaná, csupán a kötelelem teljesítése változik meg az eredetihez képest. Nyilván egy ilyen jellegű módosításhoz szükséges a felek megállapodása. A *datio in solutum* joghatása tehát egyértelműen szűkebb, mint a nováció joghatása, mivel az csak a kötelemből származó előnyöket érinti, nem pedig a tartozás érvényességét. A szerződés tény- és jogalapja, valamint tartalma ennél fogva nem módosul.

Kétségtelenül számos esetben kihívást jelenthet a jogcselekmény minősítése, azaz hogy novációról vagy a tartozás más, az eredetitől eltérő szolgáltatással történő teljesítéséről, azaz *datio in solutum*ról van-e szó. A szakirodalom szerint döntő jelentőséggel bír, hogy az eredeti kötelezettséget megszüntnek tekintik-e a felek, és helyette egy új kötelezettséget hoznak létre, vagy csak a meglévő kötelezettség más szolgáltatás teljesítésével történő megszűnéséről állapodnak meg. A nováció lényegi eleme tehát az eredeti kötelezettségtől való mentesülés, *datio in solutum* esetén pedig az új teljesítés a meglévő kötelezettség teljesítéséhez kapcsolódik. Nováció esetén a következő

1272 Lengyel Ptk. 519. cikk 2. § 1. pont. Pyziak-Szafnicka, 2009, 1181. o.; Szpunar, 1997, 11. o.

1273 Gorczyński, 2009, 46. o.

1274 Lengyel Ptk. 508. cikk.

jogi lépések követik egymást:¹²⁷⁵ a tartozás elismerése a kötelezett részéről, a tartozás alóli felmentése és az új kötelelem létesítése. A *datio in solutum* esetében csak a meglévő kötelezettség szűnik meg az eredetileg megállapítottól eltérő szolgáltatás teljesítésével. Speciális helyzetet képez, amikor a kötelezett a korábbi szolgáltatás teljesítése helyett egy követelést engedményez harmadik személyre. A Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatában megerősíti, hogy az ilyen eset *datio in solutum* és nem nováció.¹²⁷⁶ Ez a megközelítés helyeselhető, mivel a teljesítés helyébe lépő átruházás célja a kötelelem teljesítéssel történő megszüntetése, nem pedig egy új kötelezettség létrehozása. Eltekintve attól, hogy a meglévő jogosult új követelést szerez az átruházott követelés kötelezettjével szemben, ez nem egy új szerződés létrejöttének, hanem az engedményszerzésnek köszönhető.¹²⁷⁷

A nováció gyakran egy másik szerződés, nevezetesen a perbeli vagy perelkerülő egyezség részét képezi.¹²⁷⁸ E rendelkezés értelmében az egyezségben részt vevő felek kölcsönös engedményeket tesznek a közöttük fennálló jogviszonyra vonatkozóan annak érdekében, hogy megszüntessék az e jogviszonyból eredő követelésekkel kapcsolatos bizonytalanságot, vagy biztosítsák azok érvényesítését, illetve elhárítsák a fennálló vagy várható jogvitát. A megkötött egyezség joghatása lehet a nováció is, azaz egy meglévő kötelelem (vagy akár több kötelelem) felváltása egy új, az egyezség részeként létrehozott kötelelemmel. Az ilyen típusú egyezség jogszerűségét a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában megerősítette.¹²⁷⁹

Az előbbieken említetteknek megfelelően a kötelelem újítására irányuló szándék megléte mindkét fél részéről szükséges a novációhoz, és nem elegendő annak egyszerű módosítása.

Főszabály szerint az *animus novandi* nem vélelmezhető,¹²⁸⁰ habár az ítélkezési gyakorlatokban fellelhető olyan határozatok is, amelyekben ezt a követelményt enyhébben értelmezik. Az I CSK 101/17. sz. ítéletében a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az újítási szándék meglétét a szerződési szándéknyilatkozatok értelmezési szabályai szerint is meg lehet állapítani, figyelembe véve a felek nyilatkozatait és a konkrét körülményeket. Következtetésképpen, az újítási szándék megléte ráutaló magatartás alapján is

1275 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2008. október 17-i, I CSK 100/08. sz. ítélete, kommentálja Drapała, 2010.

1276 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2002. április 17-i, IV CKN 985/00. sz. határozata, LEX 55487.

1277 Lengyel Ptk. 509. cikk.

1278 Lengyel Ptk. 917. cikk.

1279 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 1999. október 15-i, III CKN 373/98. sz. határozata, LEX 452808; hasonlóan a lengyel Legfelsőbb Bíróság 2000. október 24-i, V CKN 125/00. sz. határozata, LEX 52676.

1280 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2006. november 9-i 9.11.2006, IV CSK 191/06. sz. határozata, LEX 369173.

megállapítható.¹²⁸¹ Az *animus novandi* bizonyítási terhe értelemszerűen azt a felet sújtja, aki ennek fennállásából jogi következményeket származtat saját javára.¹²⁸²

A felek akaratától függetlenül az újítás csak érvényes kötelemre vonatkozhat. A lengyel jog meglehetősen szigorú a kötelek érvénytelenségével kapcsolatban. Az *ab initio* érvénytelen kötelek nem tehetők érvényessé, az ilyen kötelekből származó szolgáltatások teljesítése jogalap nélküli gazdagodáshoz vezet.¹²⁸³ Az érvénytelenségi szabályok ilyen értelmezésének az a következménye, hogy a nováció nem vonatkozhat érvénytelen kötelekre.¹²⁸⁴ A Legfelsőbb Bíróság is ezt az álláspontot képviseli, kimondva,¹²⁸⁵ hogy a novációs szerződés érvényességének feltétele az újított kötelem létezése.

Ez a kérdés jelenleg kiemelkedő gyakorlati jelentőséggel bír a devizaklauzulát tartalmazó hitelügyletekkel kapcsolatos ügyekben (leggyakrabban a CHF ügyletekben). Az ilyen hitelkonstrukciók a banki ügyfelek számára gyakran jelentős anyagi hátrányt okoztak. A lengyel ítélkezési gyakorlat ezeket a szerződéseket általában semmisnek tekinteti, az érvénytelenség *ex tunc* hatályú következményével. A bankkal kötött szerződés pénznemének megváltoztatásával kapcsolatos joggyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy az ilyen módosítás milyen joghatásokkal jár, különösen, hogy egy ilyen megállapodás, amely a tiltott pénznemre vonatkozó kikötéseket eltávolítja a szerződésből, a teljes szerződés nováció útján történő érvényesítését eredményezi-e.

A Legfelsőbb Bíróság továbbá megállapította,¹²⁸⁶ hogy a nováció kauzális jogügylet: az új kötelem létrejötte a meglévő fennállásától függ. Ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy a devizára vonatkozó záradéknak a szerződésből való eltávolítása és annak lengyel pénznemben történő további törlesztésre vonatkozó rendelkezésekkel való helyettesítése nem nováció, hanem csupán a kölcsönszerződés tartalmának módosítása. Az említett ítélet következtetéseit az újítás általános szabályaira alkalmazva megállapítható, hogy az érvénytelen szerződés a felek által kötött újítási megállapodás révén nem eredményez új kötelemet. Az úgynevezett „frankhitelre” vonatkozó megállapodások a törvény erejénél fogva a létrejöttük pillanatától kezdve érvénytelenek.

1281 Lengyel Ptk. 60. cikk, a 65. cikkel együtt értelmezve. Megemlítendő, hogy a magyar bírósági gyakorlatban is meglehetősen tág teret kap a körülmények értékelésének lehetősége, gyakran utalnak az ítéletek az eset összes körülményére, a felek kikövetkeztethető, felderíthető, észszerű feltehető akaratára, annak érdekében, hogy a szerződési tartalmat feltárhassák.

1282 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2017. december 1-i, I CSK 101/17. sz. határozata, LEX 2433073.

1283 Lengyel Ptk. 410. cikk 2. §.

1284 Szpunar, 1997, 12. o.

1285 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 1998. február 26-i, I CKN 526/97. sz. határozata, LEX 462971.

1286 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2019. május 9-i, I CSK 242/18. sz. határozata, LEX 2690299.

A Ptk. 507. cikke egyértelműen kimondja, hogy a harmadik személy által nyújtott személyi biztosítékok, például a kezesség, valamint a dologi biztosítékok újítással megszűnnek. Kivételt képez, ha a kezes hozzájárult a biztosíték fenntartásához.

E szabály azonban nem vonatkozik az absztrakt természetű és feltétel nélküli biztosítékokra, mint amilyen például a váltó, bankgarancia vagy biztosítási garancia. Az I. ACa 898/12. sz. ügyben a Białystoki Fellebbviteli Bíróság kimondta, hogy a váltókezesség (*aval*) nem szűnik meg a váltóval biztosított kötelezettség novációja esetén. Ennek oka, hogy a váltókezesség szerinti kötelezettségvállalás független, nem mögöttes, egyetemleges felelősséget eredményez. Sőt, a váltókezes a váltójogosulttal szemben – nem pedig a váltókötelezettel szemben absztrakt módon¹²⁸⁷ – vállal kötelezettséget, és kötelezettsége biztosítéki jellegű.

Hasonló hatású a más típusú, független, nem járulékos jellegű biztosítékok nyújtása is, mint amilyen például a banki vagy biztosítási garancia.

A nováció általában a meglévő kötelelem megszűnésével és egy új kötelelem létrehozásával jár. Ebből következik, hogy a kötelezett nem emelhet a megszűnt kötelemből eredő kifogást. Ezért még az eredeti szerződés megtámadhatóságát okozó szándéknyilatkozat hibáira sem hivatkozhat. A jogosult sem hivatkozhat az eredeti kötelelem nem megfelelő teljesítésére. Az ugyanis már megszűnt, és nem képezheti követelések jogalapját.

Kivételt képez az eredeti kötelelem érvénytelenségére való hivatkozás. A nováció kauzális jellegű, így az eredeti szerződés érvénytelensége magát a novációt és az annak alapján létrejött új kötelezettségvállalást is érvénytelenné teszi.¹²⁸⁸

Az egyetemleges tartozásokra vonatkozólag a lengyel jog úgy rendelkezik, hogy a jogosult és az egyik egyetemleges kötelezett közötti nováció mentesíti a többi kötelezettet is, kivéve, ha a jogosult kikötötte, hogy fenntartja a velük szembeni jogait.¹²⁸⁹ Ha nincs ilyen fenntartás, a meglévő egyetemleges kötelezettség helyébe csak az új kötelezettség lép, kizárólag azzal a kötelezettel szemben, aki a novációs ügylet létrehozásában részt vett.¹²⁹⁰ Ez a rendelkezés azonban csak az egyetemleges kötelezettségekre vonatkozik; nem alkalmazható azokra a tényállásokra, amikor több kötelezett köteles ugyanazt a tartozást a jogosultnak teljesíteni (*in solidum* tartozások). Az egyik kötelezett a jogosultnak intézett jogcselekménye nem érinti a többi kötelezettet, így a Ptk. 374. cikke nem alkalmazandó.¹²⁹¹

1287 Szpunar, 1997, 16. o. A Białystoki Fellebbviteli Bíróság 2013. március 12-i, I ACa 898/12. sz. határozata, LEX 1294712.

1288 Pyziak-Szafnicka, 2009, 1192. o.

1289 Lengyel Ptk. 374. cikk 1. §.

1290 Szpunar, 1997, 15. o.

1291 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2016. április 27-i, II CSK 361/15. sz. ítélete, LEX 2051475.

5.6. Románia

A nováció jogintézményének szabályozása a román Polgári törvénykönyv „A kötelek átruházása és átalakítása” cím IV. fejezetében található.

Az újítás a kötelelem átalakításának egyik különös módja. A román szakirodalomban az újítást a kötelemeket átalakító alternatív jogi mechanizmusként határozták meg, amely a felek megállapodása alapján a régi kötelelem megszűnéséhez és új kötelelemmel való helyettesítéséhez vezet.¹²⁹² E jogügylet sajátossága, hogy a korábbi kötelelem megszűnésével ennek hatásai átfolyznak az újonnan szerződött kötelelembe.¹²⁹³ A nováció jogi konstrukciója annak kötelelemmegszüntető és kötelelemkeletkeztető kettős jelenségére alapszik: a régi kötelelem megszűnése az új kötelelem érvényes keletkezésének mellőzhetetlen előfeltétele.¹²⁹⁴

A törvényi előírásokból levonható azon következtetés, miszerint a nováció mindig szerződéssel jön létre, még akkor is, ha az újítandó kötelelem nem szerződésből fakad. Bírői határozat által nem keletkezhet nováció, hiszen a bírői határozat által az adós egy már létező kötelelem teljesítésére kényszeríthető, nem pedig egy új kötelelemre. A határozatban nem állapítható meg egy új kötelelem az eredeti kötelelem helyett.¹²⁹⁵

A román jogalkotó *stricto iure* szabályozza a nováció formáit. A 2009. évi 287. törvény a Polgári törvénykönyvről (Ptk.) az újítás két típusát ismeri: a tárgyváltásos, illetve az alanyváltásos novációt.

A tárgyváltásos (objektív) novációt a román Ptk. 1609. cikk (1) bekezdése szabályozza. E bekezdés szerint újításra akkor kerül sor, ha az adós a hitelezővel szemben új kötelemet szerződik, mellyel megszünteti és egyben helyettesíti eredeti kötelelmét. Az objektív újítás a szerződésbe foglalt kötelelem tárgyának megváltoztatásával történik.¹²⁹⁶

A nováció ezen formájának specifikuma a szerződésbe foglalt kötelelem tartalmának oly mérvű módosítása, amely annak megszűnésével egyidejűleg új kötelemet keletkeztet. A szerződő felek változatlanok maradnak, a kötelelem tárgya azonban megváltozik. Például újításnak minősül, ha egy szerződés megkötése után a felek megállapodnak abban, hogy a kötelelem tárgyát képező átadási kötelezettség helyett az adós egy bizonyos pénzüsszeget fizet ki, ezzel felváltva az eredeti kötelezettséget. Ezáltal változik a szerződésben rögzített kötelelem eredeti tárgya, viszont a szerződő felek ugyanazok maradnak, mint az eredeti kötelemi viszonyt létesítő felek. Továbbá, objektív novációról

1292 Pop, Popa és Vidu, 2015, 509. o.; Popescu és Anca, 1968, 401–414. o.

1293 Costin és Costin, 2009, 642. o.

1294 Dogaru és Drăghici, 2014, 697. o.

1295 Pop, Popa és Vidu, 2015, 697–698. o.

1296 Román Ptk., 1609. cikk (1) bek.

beszélünk akkor, amikor a felek a kötelelem kauzájának megváltoztatásával újítják szerződésüket. Ilyenkor a felek abban állapodnak meg, hogy az adós általi tartozásnak más célja legyen az eredeti kötelemben foglalt célhoz képest. A román jogban e jogintézmény alkalmazására a szerződés módozatának újításával is sor kerülhet. Ez esetben a felek átalakíthatnak egy eredetileg egyszerű kötelmet egy módozattal (pl. feltétellel) terhelt kötelemmé vagy fordítva.¹²⁹⁷

Az újítás megvalósulhat ugyanakkor alanyváltásos (szubjektív) módon is, amelynek jogi szabályozása a román Ptk. 1609. cikk (2) és (3) bekezdésében van rögzítve.¹²⁹⁸

A szubjektív nováció történhet egyrészt a hitelező helyettesítése által. Hitelezőváltással történő újításra akkor kerül sor, ha az újítási szerződés következtében az eredeti hitelező helyébe más hitelező lép. Az eredeti jogosulttal szemben a kötelezettnek nováció által megszűnik a kötelmi viszonya. Újítási szerződés hatására az eredeti kötelezett új jogosulttal kerül kötelmi viszonyba, ezáltal az új hitelező behajthatja az eredetileg egy másik hitelezővel szemben fennálló kötelmét a jogosulttal szemben. Hitelezőváltással történő novációra az új hitelező beleegyezése nélkül is sor kerülhet, ugyanis ilyenkor a felek tulajdonképpen egy harmadik személy javára szóló szerződést kötnek. Ilyen újításkor tehát a régi jogosulttal szemben fennálló kötelelem megszűnik, és ezzel egyidejűleg az új jogosulttal szemben új kötelelem keletkezik.¹²⁹⁹

Másrészt ugyancsak szubjektív novációról beszélünk akkor, ha az eredeti kötelezett helyébe újítási szerződés révén új kötelezett lép.¹³⁰⁰ Az eredeti adós hitelezővel szembeni kötelezettsége az újítási szerződés hatására megszűnik. Ilyenkor a jogosult tulajdonképpen elbocsátja a kötelemből az eredeti kötelezettet, akinek helyébe új kötelezett lép. Ezáltal a hitelező és az új kötelezett között létrejön egy kötelmi viszony, ugyanakkor a hitelező és a régi kötelezett között megszűnik az eredeti kötelmi viszony. A kötelezettváltásos nováció történhet az eredeti kötelezett beleegyezésével vagy beleegyezése nélkül, viszont az új kötelezett, illetve a hitelező mindenképpen beleegyezését kell adja a nováció tekintetében. Következtetésképpen elmondható, hogy a kötelezettváltással történő nováció alapvetően egy kétoldalú jogügylet. A nováció ezen típusa a gyakorlatban mégis általában többoldalú jogügyletként érvényesül, mely a hitelező és az új kötelezett beleegyezésén túl az eredeti kötelezett akaratnyilvánításával megy végbe. E jogügylet alapvetően az eredeti kötelezett érdekeit szolgálja, ugyanis újítás hatására az szabadulhat a kötelemből, minek okán gyakran éppen az eredeti kötelezett az, aki e

1297 Motica és Lupan, 2008, 228–229. o.

1298 Román Ptk., 1609. cikk (2)–(3) bek.

1299 Veress, 2021, 265. o.

1300 Román Ptk., 1609. cikk (2) bek.

jogügylet megkötését kezdeményezi, majd egy harmadik személy (az új kötelezett) veszi át az előbbi szerződéses pozícióját.¹³⁰¹

Annak érdekében, hogy a nováció érvényes legyen és joghatásokat fejtsen ki, a szerződések általános érvényességi feltételei mellett az ügyletnek bizonyos különleges feltételeknek is eleget kell tennie. Elsősorban szükséges, hogy az újítási szerződés megkötésekor létezzen egy érvényes kötelelem, amely a nováció hatására megszűnik, melynek helyét egy új kötelelem váltja fel. Az újítás a kötelelem átalakításának (transzformációjának) eszköze, nem pedig az eredeti kötelelem hiányosságainak orvoslási eszköze. Így nováció útján nem orvosolhatók az eredeti kötelelem kógens jogszabályokba ütköző hibái.¹³⁰²

A semmis jogügyletek nem képezhetik újítás tárgyát. Egy megtámadható jogügyletet viszont az újítás eszközével transzformálni lehet, abban az esetben, ha a megtámadható jogi aktus (kifejezett) megerősítésének törvényi kellékei az újítási szerződésben fennállnak. Ilyen esetekben az újítási szerződés tulajdonképpen a szerződés megerősítésével egybeeső jogügylet. Kógens jogszabályi rendelkezés sérelmével megkötött szerződés esetén az újítás nem valósulhat meg. Ugyanígy, ha az újítandó szerződés felbontása vagy megszüntetése miatt érvényét veszítette, a jogügylet nem képezheti nováció tárgyát. A nováció további kelléke egy új, érvényes kötelelem keletkezése. Az új kötelelemnek a régi kötelelemhez képest új elemeket kell tartalmaznia. Így például nem tekinthető újításnak a szerződés módosítása abban az értelemben, hogy a fizetést más pénznemben kell teljesíteni. Ugyanígy, a kötelezettség teljesítési határidejének megváltoztatása vagy a tartozás összegének megváltoztatása sem minősül novációnak. Az újítás lényegi eleme ugyanis az eredeti kötelelem azáltal való megszüntetése, hogy ennek helyébe az újítási szerződés révén egy új kötelelem lép, amely átveszi az eredeti kötelelem helyét. Tehát novációról csak akkor beszélhetünk, ha a régi kötelmet egy új kötelelem váltotta fel.

A fentiek alapján elmondható, hogy az újítás szerkezete a kötelemszűnés és a kötelelemkeletkezés egyidejűleg végbemenő kettős jelenségét feltételezi.¹³⁰³ nováció csakis akkor valósulhat meg, ha az eredeti kötelelem megszűnését új kötelelem keletkezése követi. Nem tekinthető tehát újításnak, ha a teljesítés helyét, idejét, körülményeit vagy határidejét változtatják meg a felek. Nem számít újításnak a régi kötelezettség megerősítése, illetve a régi kötelezettség teljesítése iránti újabb ígéret vagy tartozáselismérés sem.¹³⁰⁴

1301 Pop, 2006, 304–306. o.

1302 Veress, 2021, 266–267. o.

1303 Veress, 2021, 263. o.

1304 Veress, 2021, 264. o.

A román szakirodalomban felvetődik a kérdés, hogy a nováció a kötelem megszűnési vagy átalakítási eszközöként értelmezendő?

A szakirodalmi vita forrásául a nováció román jogi besorolása szolgál. A 2011-ben hatályon kívül helyezett 1864. évi Polgári törvénykönyv (a továbbiakban: 1864. évi Ptk.) ugyanis a novációt a kötelek megszűnési módjaként szabályozta, azonban a hatályos román Ptk. az újítást a kötelek átalakulási módjai között tárgyalja.

A jogalkotó azáltal, hogy az 1864. évi román Ptk.-ban a novációt a kötelek megszűnési módjaként szabályozta, egyértelműen e jogintézmény kötelemszűntető voltára helyezte a hangsúlyt. A hatályos román Ptk. 1615. cikke azonban már nem sorolja az újítást a kötelek megszűnési módjai közé. A román jogban ugyanis a jogalkotó, a külföldi szabályozási mintákat követve, az újítás céljának (az ügylet kauzájának) az eredetileg szerződött kötelem specifikus átalakítását állította. Ezzel összhangban a román Ptk. a novációt A kötelek átruházása és átalakítása cím keretein belül kezeli: az újítással élő felek jogügyletükkel elsősorban kötelemük módosítását célozzák, az eredeti kötelem ezáltal megszűnése pedig csak ennek eszköze.

Véleményünk szerint, azáltal, hogy a jogalkotó a hatályos jogszabályi rendelkezésekben nem helyezte át a novációt a kötelek törvény által előírt megszűnési módjai közé, egyértelműen jelezte, hogy a szabályozás alapvető célja nem a kötelem megszüntetése, hanem a kötelem specifikus átalakítási lehetőségének megteremtése. Így nyilván felmerül a kérdés, miért nem tekintjük a novációt a kötelek törvény által közvetett módon előírt megszűnési módozatának? Továbbá: azt mint egy, a kötelem csupán átalakító, vagy kifejezetten a kötelem megszüntetését célzó jogintézményként kell-e értelmeznünk? E dogmatikai kérdés megválaszolásakor elsősorban a felek akaratából kell kiindulnunk: jogügylet megkötésekor a felek célja nem a köztük levő kötelemi viszony megszüntetése, hanem ezt eszközként használva, egy új kötelem keletkeztetése. A novációhoz szükséges a kötelem újítására irányuló szándék megléte mindkét fél részéről, így ahhoz, hogy újításról beszéljünk, nem elég az eredeti kötelem megszüntetése vagy ennek egyszerű módosítása. Az újítási szándéknak ezenfelül egyértelműnek kell lennie, másképp nem beszélhetünk novációról. Így, a fent bemutatott szakirodalmi vita vonatkozásában a nováció mindenképp a kötelek átalakulási módozataként értelmezendő jogintézmény, viszont tény, hogy az átalakulás nem mehet végbe az eredeti kötelem megszűnése nélkül.

A nováció jogi instrumentuma elkülönül az engedményezés, a tartozásátvállalás, a fizetésváltás (*datio in solutum*), a jogátruházás, illetve a szerződésátruházás jogintézményeitől.

Bár első ránézésre a jogosultváltással történő újítás hasonlít az engedményezés jogintézményéhez, a két jogi konstrukció mégsem azonos. Míg az engedményezés a

jogfolytonosság sérelme nélkül megy végbe az átengedett kötelem létének fennmaradásával, novációkor az eredeti kötelem megszűnik, és egy új keletkezik annak helyébe. Ugyancsak a jogfolytonosság szempontja alapján engedményezéskor az illető kötelem összes biztosítékával együtt száll át az új jogosultra, míg újításkor az eredeti kötelem biztosítékaival együtt megszűnik. Szubjektív novációkor bár látszólag ugyanazon kötelem száll át az új jogosultra, illetve kötelezetre, gyakorlatilag a felek az újítási szerződéssel megszüntetik az eredeti kötelmet, és ennek helyébe egy újat keletkeztetnek, még abban az esetben is, ha ennek tartalmát nem módosítják. A szubjektív nováció ily módon építkező struktúrája egyértelműen magyarázza, hogy hatására az eredeti kötelem összes biztosítéka megszűnik, nem száll át az új jogosultra (adott esetben kötelezetre). Továbbá, bár mindkét jogi eszköz a szerződő felek szintjén okoz változást, e jogintézmények joghatásukat tekintve a következő aspektus mentén különböznek: az engedményezésnek átruházó hatálya van, míg a nováció egyaránt rendelkezik kötelemmegszüntető és kötelemkeletkeztető hatállyal, minek folytán az új kötelem létrejöttének feltétele az eredeti kötelem minden biztosítékával való egyidejű megszűnése. Más szóval, míg az engedményezés a jogfolytonosságot fenntartva nyújt lehetőséget a kötelem átszállására, novációra a kötelmi viszony folytonosságának megszakításával kerül sor.¹³⁰⁵

Az újítást a tartozásátvállalás jogintézményétől is el kell határolni. A kötelezettváltásos nováció olyan értelemben hasonlít a tartozásátvállalás jogintézményére, hogy mindkét esetben változás áll be a kötelezett tekintetében. Ugyanakkor hasonlóság, hogy az eredeti kötelezett hozzájárulása nélkül mindkét művelet megvalósulhat.¹³⁰⁶

Jelentős különbség viszont a vizsgált intézmények között, hogy novációkor nem száll át az illető kötelem az új kötelezetre, helyette új kötelem keletkezik az új szerződő felek között (régi jogosult, új kötelezett).¹³⁰⁷ A kötelezettváltással történő újítás eltörli az eredeti tartozást. Így novációkor az eredeti adós által alapított jelzálogjog megszűnik, ha ennek ellenkezőjét a felek kifejezetten nem írták elő; tartozásátvállalás esetén a jelzálog alapvetően megmarad. Továbbá tartozásátvállalás esetén az eredeti adós nem mentesül a tartozás átvállalásával, ha bebizonyosodik, hogy az új adós az átvállalás időpontjában fizetéképtelen volt, és a hitelező az átvállaláshoz ennek tudta nélkül járult hozzá. Am újítás esetén, ha a felek másként nem állapodtak meg, az eredeti adós még akkor is mentesül a kötelezettségei alól, ha az újítás pillanatában az új adós fizetéképtelen volt. Különbség továbbá, hogy újításkor az új adós elesik az eredeti kötelem

1305 Dogaru és Drăghici, 2014, 711. o.

1306 Veress, 2019, 246. o.

1307 Veress, 2019, 246. o.

biztosítékaitól, illetve kifogásaitól, azonban tartozásátvállaláskor alapvetően a kötelem minden biztosítékával együtt száll át az új kötelezetre.¹³⁰⁸

A nováció jogintézménye a fizetésváltás jogintézményével sem azonosul. A szakirodalomban több szerző által megfogalmazott álláspont szerint a nováció maga a fizetésváltás (*datio in solutum*), hiszen az adós az új kötelemmel helyettesítve az eredeti kötelmet teljesít a hitelezőnek, az új kötelem a régi kötelem helyébe lép, megszünteti azt. Nováció során az adós mással teljesít, mint ami a szerződésben eredetileg ki volt kötve, mely teljesítés a szerződés megkötését követően adott hitelezői hozzájárulással történik. A nováció valóban látszólag mint „teljesítés helyetti adás”, tehát *datio in solutum* érvényesül a gyakorlatban, ugyanis a kötelem egy másfajta tartalmú szolgáltatás teljesítésével szűnik meg.¹³⁰⁹ Az eredeti kötelem megszüntetését követően új kötelem lép ennek helyébe, mely egy új elemet visz az eredeti kötelmi viszonyba. Az új kötelmi viszonynak tehát érvényességi kelléke az eredeti kötelmi viszony megszűnése.¹³¹⁰ A román jogban a kötelmek ezen átalakulási eszköze a jogalap, a szolgáltatás vagy a kötelem egyik alanyának megváltoztatására biztosít lehetőséget a szerződő felek számára, úgy, hogy a régi kötelmet a szerződő felek egy új kötelemmel helyettesítik, a régi kötelmet megszüntetve ezáltal.¹³¹¹

Az objektív nováció mégis abban különbözik el a fizetésváltás jogintézményétől, hogy míg az újítás két egymást követő (egymást helyettesítő) kötelmi viszony keletkezését feltételezi, fizetésváltás esetén az eredeti kötelem nem helyettesítés révén szűnik meg, hanem a szerződésben eredetileg előírttól eltérő módon kerül teljesítésre (igaz, a régi kötelem az új teljesítésével megszűntnek tekinthető). Fizetésváltás esetén az ellenszolgáltatás tárgyának megváltoztatása azonnal (*uno ictu*) megy végbe, a szerződéstől eltérő teljesítés elfogadásának egyszerű nyilatkozatával az átadás pillanatában, és semmiképpen sem jön létre előbb egy új kötelmi viszony, mint novációkor.¹³¹²

Ugyanakkor nováció történhet a szerződő felek egyikének kicserélésével, ami a jogátruházás jogintézményének is meghatározó eleme. Különbség viszont, hogy míg nováció esetén az eredeti kötelem megszűnik és helyébe egy új kötelem lép, tehát tulajdonképpen az eredeti kötelem új kötelemmé alakul át, jogátruházás esetén az eredeti kötelem azonos formájában száll át az új jogosultra.

A novációt feltétlenül el kell határolni a szerződésátruházás jogintézményétől. Az újítás megszakítja a szerződés folytonosságát, az eredeti kötelem megszűnik,

1308 Gárdos, 2005, 3. o.

1309 Tóth, 1938, 266. o.

1310 Katona, 1899, 137. o.

1311 Raffay, 1909a, 289. o.

1312 Dogaru és Drăghici, 2014, 711. o.

melynek helyébe új kötelem lép. Ezzel szemben a szerződésátruházás hatására a szerződésben jogosulti és kötelezetti oldalon alanyváltozás következik be, a megkötött szerződés folytonosságának fenntartásával.¹³¹³

Ugyan a román Ptk. nem szabályozza kifejezetten az újítási szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményeit, a nováció jogintézményének tulajdonságaiból levonható azon következtetés, hogy az újítás érvénytelensége visszaható hatállyal feléleszti a megszüntetett kötelmet. Ha az újításra irányuló megállapodás érvénytelenítésre került, ezzel együtt megszűnik az új kötelem, egyszersmind a régi kötelem továbbra is hatályban marad.¹³¹⁴

A román Ptk. 1610. cikke az újítás bizonyítására vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Mivel a nováció egyik feltétele az *animus novandi*, a novációs szerződésnek egyértelműen kell tükröznie a felek újítási szándékát. Újításra csakis akkor kerül sor, ha a felek célja az újítási szerződéssel egyértelműen az volt, hogy a régi kötelmet egy új kötelemmel helyettesítve szüntessék meg.¹³¹⁵ Tehát a román jogban nem szól vélelem az újítás mellett (kétség esetén a vélelem inkább a régi kötelem új kötelemmel való párhuzamos fenntartása mellett szól). Az újítási szándék az eredeti kötelem megújításán felül a felek kifejezett kötelemmegszüntető akaratát is feltételezi, melynek ok-okozati összefüggésben kell állnia az új kötelem keletkeztetésével. Tehát az újítás jogi képlete a következő: az eredeti kötelem átalakul egy új kötelemmé, melynek jogi mechanizmusa az eredeti kötelem megszűnésével egyidejűleg történő kötelemkeletkeztetés. Így elmondható, hogy nováció által egy érvényes kötelem helyébe az érvényesen megkötött újítási szerződés által új kötelem lép.¹³¹⁶

Főszabály szerint nováció hatására az újított kötelem minden járulékéval együtt megszűnik. Ha a régi kötelem kezessel, zálogjoggal volt biztosítva ez újítással szintén megszűnik, kivéve, ha a felek nem írták elő a novációs szerződésben, hogy az eredeti kötelem biztosítékai átszállnak az új kötelemre. Nyilván az újítás nem érintheti harmadik személyek (kezesek, kézizálog-zálogkötelezettek) jogait, ha ezek az újított szerződéshez nem járultak hozzá;¹³¹⁷ az eredeti kötelmet biztosító jelzálog is megszűnik a novációt követően, kivéve, ha a felek azt kifejezetten másképp elő nem írták.¹³¹⁸ Az adós helyettesítésével történő (kötelezettváltásos) újítás esetén az eredeti követeléshez kapcsolódó jelzálogok nem szállnak át az új adós javaira, és az eredeti adós hozzájárulása

1313 Kurucz, 2020, 89. o.

1314 Veress, 2019, 267. o.

1315 Veress, 2021, 266. o.

1316 Raffay, 1909a, 290–291. o.; román Ptk., 1610. cikk.

1317 Zlinszky, 1899, 637. o.

1318 Román Ptk. 1611. cikk (1) bek.

nélkül nem is maradnak meg az eredeti adós javai felett. Az új adós hozzájárulásával viszont az eredeti követeléshez kapcsolódó jelzálogok átszállhatnak azokra a dolgokra, amelyeket az új adós az eredeti adóstól szerez meg. A felek azonban az újítási szerződésben hozzájárulhatnak az újításhoz; ilyenkor a kezesség vagy a zálogjog nyilatkozatukból eredően nem szűnik meg.¹³¹⁹ A kötelezettváltásos nováció esetén az új adós nem érvényesítheti a hitelezővel szemben a régi adós védekezési lehetőségeit (kifogásait), kivéve, ha az újítási szerződés tárgyát képező kötelelem keletkezése semmis volt, mely esetben a kötelezett hivatkozhat a jogügylet semmisségére. Abban az esetben, ha az újítás a jogosult és az egyetemlegesen felelős kötelezettek egyike között jön létre, a régi követeléssel kapcsolatos jelzálogok csak az új adósságot szerződő adóstárs javaira szállnak át.¹³²⁰ Ez esetben tehát a nováció megszünteti az egyetemlegességet, ennek eredményeképp pedig a kötelemből szabadult egyetemleges kötelezettek által nyújtott jelzálogjogok megszűnnek.

Ha egy hitelező több adóssal szemben létesít jogviszonyt, melyekből csak egy adóssal szemben köt újítási szerződést, a nováció a kötelelem természetének függvényében (osztott, osztatlan, egyetemleges kötelelem) fejti ki joghatásait. Egy osztható kötelelem újítása által a hitelező nemcsak azzal a társadóssal szemben érvényesítheti kötelmét, amellyel megkötötte az újítási szerződést, hanem a többi társadós is köteles adott esetben teljesíteni. Egy oszthatatlan kötelelem novációja esetén az újítás nemcsak az újítási szerződés alanyaira fejti ki joghatást, hanem a többi társadós tekintetében is. Ez esetben viszont ugyan az eredeti kötelelem az újítási szerződés hatására megszűnik, mégis az a társadós, aki nováció által új kötelmet szerződött a hitelezővel szemben jogosult a többi társadóstól követelni a tartozás rájuk eső részét. Ilyenkor tulajdonképpen úgy kell eljárni, mintha az egyik társadós (azon társadós, aki kiegyenlítette az eredeti tartozást) a jogosulttal szemben teljesített volna.¹³²¹ Ugyanakkor a főadós tekintetében létrejött újítás mentesíti a kezeseket kötelmüktől. Viszont ha a hitelező kérte az adóstársak vagy a kezesek hozzájárulását, hogy kötelezzék magukat az új kötelelem tekintetében, és ezek nem járulnak hozzá, akkor továbbra is az eredeti követelés fog fennállni.¹³²² Az osztható kötelezettség hitelezője és valamelyik adóstársa közötti újítás nem mentesíti a többi adóstársat. Az oszthatatlan adóstársak által vállalt újítás megszünteti az oszthatatlan kötelezettséget és mentesíti a többi adóstársat, de továbbra is kötelesek részük egyenértékű megfizetésére az újítási szerződést gyakorló adóssal szemben. Az oszthatatlan

1319 Zsögöd, 1900, 874. o.

1320 Román Ptk. 1611. cikk (3) bek.

1321 Veress, 2021, 268. o.

1322 Román Ptk., 1613. cikk.

kötelem nem kerül elosztásra sem az adósok, sem a hitelezők, sem pedig ezek örökösei között. A kötelem oszthatlan jellegéből adódóan bármelyik adós vagy annak örökösei külön kényszeríthetők a teljes kötelezettség teljesítésére, és ugyanígy, bármelyik hitelező vagy annak örökösei kérhetik a teljes teljesítést.¹³²³

Amikor az újítás a hitelező és az egyik egyetemleges adóstárs között megy végbe, a régi követeléshez kapcsolódó jelzálogjogok csak az új kötelmet szerződő adóstárs javaira vonatkozóan fejtenek ki joghatást. Ugyanakkor az eredeti követelést biztosító jelzálogok csak akkor kísérik az új követelést, ha azt a felek kifejezetten kikötötték. Ha a hitelező a többi egyetemleges adóstárs vagy a kezesek hozzájárulását kérte ahhoz, hogy az új kötelezettség velük szemben is érvényesíthető legyen (őket is kösse), viszont az adósok vagy a kezesek nem adják hozzájárulásukat ehhez, akkor velük szemben az eredeti követelés marad fenn. Ebben az esetben az újítás nem fejt ki joghatásokat a többi egyetemleges adósra nézve, akiket továbbra is köt a régi kötelem. A főadós által gyakorolt újítás mentesíti ennek kezeseit. Ugyanakkor, ha a hitelező a kezesek hozzájárulását kérte ahhoz, hogy az új kötelezettséggel szemben is kezeskedjenek, ezek viszont nem fejezik ki hozzájárulásukat ehhez, velük szemben az eredeti követelés marad fenn. Ez esetben az újítás nem fejt ki hatást a kezésekre, így a kezesek az újítási szerződést követően a régi kötelezettségért kezeskednek.¹³²⁴

Az egyetemleges hitelezők egyike által gyakorolt újítás a többi hitelezővel szemben csak az újítási szerződést megkötő hitelezőt megillető követelésrész mértékéig érvényesíthető.¹³²⁵

Az újítás hatására az eredeti kötelem minden járulékával együtt megszűnik, melynek helyébe egy új kötelem lép. Az újítási szerződés hatására az eredeti követelést biztosító garanciák nem vonatkoznak az új kötelelmre is, kivéve, ha ezt a felek kifejezetten nem kötötték ki másképp a szerződésben. Főszabály szerint tehát az eredeti kötelmet biztosító kezesség vagy zálogjog nem száll át nováció útján az új kötelelmre, viszont ha a felek úgy kívánják, köthetnek egy külön megállapodást e tekintetben. Tekintve, hogy a nováció főszabály szerint az eredeti kötelem megszüntetésével, a kötelmet biztosító minden garanciát is egyúttal megszüntet, alapvetően, ha a kezesek, illetve a zálogot adók nem járultak hozzá, velük szemben az újítás nem fejt ki joghatást. Így az eredeti kötelem kezesei, illetve a zálogot adók hozzájárulása nélkül végbemenő nováció hatására e személyek mentesülnek az eredeti kötelelmben biztosított garanciáktól.¹³²⁶

1323 Román Ptk., 1425. cikk.

1324 Veress, 2021, 267. o.

1325 Román Ptk., 1614. cikk.

1326 Zlinszky, 1899, 638. o.

5.7. Szerbia, Horvátország, Szlovénia

5.7.1. Szerbia

A szerb Kötelmi viszonyokról szóló törvény (Köt.) a kötelem megszűnési eseteinek szentelt fejezetben meglehetősen részletesen szabályozza az újítást (*prenov – novacija*) és annak jogkövetkezményeit. Előírja, hogy a kötelezettség megszűnik, amennyiben a jogosult és a kötelezett megegyeznek, hogy a meglévő kötelezettséget egy másikkal váltják fel, amelynek eltérő a tárgya vagy a jogalapja.¹³²⁷ A törvény azt is részletesen szabályozza, hogy a kötelemmódosítás mely esetei nem minősülnek újításnak. Így nem tekintendő kötelemújításnak a felek olyan megállapodása, amellyel a teljesítés határidejére, helyére vagy módjára vonatkozó rendelkezést módosítják vagy ilyen rendelkezést kötnek ki. Nem minősül továbbá újításnak a kamatszolgáltatásra, a kötbérre, a teljesítés biztosítékaira vagy valamely más mellékes rendelkezésre, illetve a tartozás igazolását szolgáló új okirat kiállítására vonatkozó megállapodásuk sem.¹³²⁸ Nem tekintendő újításnak meglévő tartozással kapcsolatosan váltó vagy csekk kibocsátása, kivéve, ha a felek szerződésükben így rendelkeztek.¹³²⁹

A szerb jogban tehát csak a tárgyváltásos (objektív) újítás minősül novációnak; e rendszer nem ismeri az alanyváltásos, francia típusú (szubjektív) novációt.¹³³⁰ Amennyiben a felek alanyváltásos újításra irányuló megállapodást kötnének, azzal nem módosulna a kötelem ún. tartalmi azonossága.¹³³¹ A jogügylet minősíthető engedményezésnek, szerződésátruházásnak vagy a kötelezetti pozíció módosítására irányuló valamely más ügyletnek, de semmiképpen sem novációnak.

A szerb szakirodalom megkülönbözteti a kötelem személyi és tartalmi azonosságát. A kötelem személyi azonossága a jogosulti és a kötelezetti pozíció konkrét meghatározottságát jelenti, a tartalmi azonosság pedig a kötelem tárgyának és kauzájának konkrét meghatározottságát. A tartalmi azonosság módosulása esetén az új kötelem tárgya vagy kauzája eltér a régi kötelem tárgyától vagy kauzájától.¹³³²

A szakirodalomban eltérő álláspontok lelhetők fel azzal kapcsolatban, hogyan kell a jogalap (*pravni osnov*) kifejezést értelmezni a törvényi rendelkezés azon részében, amely előírja, hogy a novációnak a kötelem tárgyának vagy jogalapjának a módosítására kell

1327 Szerb Köt. 348. cikk (1) bek.

1328 Szerb Köt. 348. cikk (2) bek.

1329 Szerb Köt. 348. cikk (3) bek.

1330 Karanikić Mirić, 2021, 155. o.

1331 Antić, 2012, 145. o.

1332 Antić, 2012, 145. o.

irányulnia. Az egyik álláspont szerint, ami meghatározónak minősíthető, a jogalap fogalomnak a *justus titulus* jelentést kell tulajdonítani.¹³³³ A másik álláspont szerint a törvényi rendelkezésben szereplő jogalap kifejezés alatt a szerződési kötelezettségvállalás kauzáját kell érteni.¹³³⁴ A nováció gyakorlati alkalmazásában a jogalap alatt a nováció kontextusában alapvetően *justus titulus*t kell érteni, de elképzelhetők olyan esetek is, amelyekben nem módosul a *titulus*, de a felek megváltoztatják a kötelezettségvállalás kauzáját.¹³³⁵ A bírósági gyakorlat is megerősítette azt az értelmezést, amely szerint a jogalap nem más, mint a *titulus*,¹³³⁶ mégis fellelhetők olyan határozatok, amelyekben a bíróság a jogalap kifejezést kauzaként értelmezte.¹³³⁷

A nováció másik esete, amikor a felek az új kötelemben másmilyen tárgyat határoznak meg. Ennek megállapítása viszonylag egyszerű, amikor a kötelem tárgya egyedileg meghatározott dolog vagy szolgáltatás. Összetettebb a helyzet, amikor a kötelem tárgya helyettesíthető dolog vagy szolgáltatás, azaz ha fajta és mennyiség alapján került meghatározásra. Ezzel kapcsolatban a szakirodalom kiemeli, hogy nem minősül újításnak, ha a felek az új kötelem tárgyaként másik, de a régi kötelem tárgyának fajban és minőségben megfelelő dolgot vagy szolgáltatást határoznak meg. Hasonlóképpen nem eredményez novációt, ha a felek a megállapodásukban csökkentik vagy megnövelik a kötelem tárgyat képező dolog vagy szolgáltatás mennyiségét.¹³³⁸

A szakirodalom kiemeli, hogy a nováció a legmagasabb fokú hasonlóságot a teljesítés helyetti adással (*datio in solutum*) mutat. Az alapvető hasonlóság abból áll, hogy mind a nováció, mind pedig a *datio in solutum* esetében a jogosult és a kötelezett a kötelem tárgyat másik tárggyal váltja fel (amennyiben a nováció a kötelem tárgyának módosításával valósul meg). Az alapvető különbség azonban az, hogy a *datio in solutum* a teljesítés egyik módja, amellyel megszűnik a régi kötelem, de nem jön létre új. Nováció esetében a régi kötelem megszűnésével egyidejűleg új kötelem fakad. Emellett a *datio in solutum* joghatásának feltétele a dolog átadása vagy a szolgáltatás tényleges teljesítése. Csak ekkor áll be a *datio in solutum* kötelemmegszüntető hatása. Ellenben a nováció joghatásának nem feltétele, hogy a kötelezettséget a kötelezett az új tárggyal ténylegesen teljesítse.¹³³⁹

1333 Lásd Perović, 1995, 757. o.

1334 Antić, 2012, 146. o.

1335 Dudaš, 2010, 170. o. A szerződési kauza szerepéről a szerb jogban lásd továbbá Dudaš, 2010, 145–169. o.; Dudaš, 2011, 663–679. o.; Dudás, 2012, 87–100. o.

1336 Lásd a szerb Legfelsőbb Bíróság P. Rev. 122/2007. és Pzz 14/2003. sz. határozatait. Dudás, 2010, 170. o.

1337 Lásd a szerb Felső Kereskedelmi Bíróság Pž 2014/2006, Pž 14247/2005. és Pž 3888/2004. sz. határozatait. Dudás, 2010, 170. o.

1338 Perović, 1995, 757. o.

1339 Perović, 1995, 758. o.

A szerb Köt. kifejezetten rögzíti, hogy a kötelemújítási szándék (*animus novandi*) nem vélelmezhető. Tehát ha a felek az új kötelezettségük létesítésekor nem rendelkeztek úgy a megállapodásukban, hogy a régi kötelezettséget megszüntetik, az tovább fennáll az új kötelezettség mellett.¹³⁴⁰ Az újítási szándékot azonban nem kell kifejezetten megállapodásba foglalni. Elegendő, ha a megállapodás tartalmából kétséget kizáróan megállapítható, hogy a felek szándéka az volt, hogy a régi kötelmet újjal váltsák fel.¹³⁴¹ Erre akkor kerül sor leggyakrabban, amikor a felek olyan új kötelmet hoztak létre, amely természeténél fogva nem létezhet egy időben a régi kötelemmel. Például amikor a vevő és az eladó olyan új kötelmet hoznak létre, amely szerint az eladó haszonkölcsön alapján tovább birtokában tartja a szerződés tárgyát. Ez a kötelem nem létezhet egy időben az eladó azon kötelezettségével, hogy átadja a vevőnek az adásvétel tárgyát, így megállapítható a novációs szándék fennforgása: a felek akarata nyilván arra irányult, hogy az eladó átadási kötelezettségét az adásvételi szerződés alapján a dolog visszaszolgáltatási kötelezettsége váltsa fel a haszonkölcsön alapján.¹³⁴²

A szerb szabályozás nem irányoz elő külön alaki feltételeket a novációra irányuló megállapodásra vonatkozólag. Ennek alapján a szakirodalom arra az álláspontra helyezkedett, hogy a novációs megállapodás mindig konszenzuális szerződésnek minősül, még akkor is, ha a nováció tárgyát képező kötelem formális szerződés alapján keletkezett.¹³⁴³ Tehát a novációval kapcsolatban nem érvényesül az alaki követelmények párhuzamosságának elve.

Az újítás alapvető joghatásaként a szerb Köt. előírja, hogy az újításra irányuló szerződéssel a régi kötelezettség megszűnjék, az új pedig létrejöjjen.¹³⁴⁴ A régi kötelezettség megszűnésével megszűnik a biztosítékát képező zálogjog és kezesség, kivéve, ha a felek másban állapodtak meg a zálogkötelemmel és a kezessel.¹³⁴⁵ Ugyanezen szabályok vonatkoznak a régi kötelezettséghez tartozó járulékos jogosultságokra is.¹³⁴⁶ A szakirodalom kiemeli, hogy a régi kötelem megszűnésével megszűnnek annak jogkövetkezményei is. Például ha a kötelezett vagy a jogosult késedelembe volt, a késedelem megszűnik, viszont a késedelem következményeiért továbbra is helytállási kötelezettséggel tartozik.¹³⁴⁷ A szerb Köt. az elévülés szabályai között kifejezetten rögzíti az újításnak az

1340 Szerb Köt. 349. cikk.

1341 Lásd a szerb Legfelsőbb Bíróság Prev. 606/98. sz. határozatát.

1342 Perović, 1995, 759. o.

1343 Perović, 1995, 756. o.

1344 Szerb Köt. 350. cikk (1) bek.

1345 Szerb Köt. 350. cikk (2) bek.

1346 Szerb Köt. 350. cikk (3) bek.

1347 Perović, 1995, 759–760. o.

elévülési határidő félbeszakadására kifejtett hatását. Előírja: amennyiben a régi köve-
teléssel kapcsolatban a kötelezett tartozáselismerése miatt félbeszakadt az elévülés,
ennek nincs kihatása a novációval létrehozott új követelés elévülésére: az új követelés
elévülési ideje újraindul, a vonatkozó elévülési határidő szerint.¹³⁴⁸

A szerb Köt. előírja, hogy az újítás joghatás nélküli, amennyiben a megszüntetendő
kötelezettség semmis vagy már megszűnt.¹³⁴⁹ Amennyiben a kötelezettség csak megtá-
madható, az újítás érvényes, amennyiben a kötelezett tudott a kötelezettség hiányossá-
gáról.¹³⁵⁰ Nincs azonban semmi akadálya annak, hogy a régi kötelelem természetes vagy
feltételhez kötött kötelelem legyen. Ugyanúgy, ahogy a kötelezett természetes kötelemet
(pl. elévült tartozást) önkéntesen teljesíthet, novációval azt meg is szüntetheti. Hason-
lóképpen, a feltételhez kötött kötelelem is lehet nováció tárgya. A novációs megállapodás-
ban a felek az új kötelelem létrehozásakor szabadon döntenek arról, hogy az új kötelelem
feltétel nélküli vagy feltételhez kötött lesz. Erre a régi kötelelem feltételhez kötöttsége nem
hat ki.¹³⁵¹ A szakirodalom kiemeli továbbá, hogy amennyiben a régi kötelelem a nováció
előtt már megszűnt, viszont ennek a kötelezett, tévedés vagy megtévesztés miatt, nem
volt tudatában, és így novációs megállapodást köt és annak alapján teljesít, megtámad-
hatja a novációs megállapodást, és annak érvénytelenítése után követelheti a jogosulttól
teljesítésének visszaszolgáltatását. Amennyiben a régi kötelelem semmis szerződés alap-
ján jött létre, a kötelezett pedig teljesített, a semmis szerződések jogkövetkezményeire
vonatkozó szabályok szerint követelheti teljesítése visszaszolgáltatását.¹³⁵²

Végül a törvény külön kitér az újítási megállapodás érvénytelenségének követke-
zményeire. Előírja, amennyiben a megállapodást érvénytelenítik újításra nem kerül sor
és a korábbi kötelezettség sem szűnik meg.¹³⁵³ E tekintetben nem lényeges, hogy a nová-
ciós megállapodást semmisség vagy megtámadhatóság miatt érvénytelenítette a bíró-
ság. Ennek csak akkor lehet jelentősége, ha a kötelezett már teljesítette az új kötelemet az
érvénytelenített novációs megállapodás alapján, mert a teljesítés visszaszolgáltatására
vonatkozó szabályok némileg eltérnek semmisség és megtámadhatóság esetén.¹³⁵⁴

Az egyetemlegességre vonatkozó szabályok között a Köt. kifejezetten szabályozza
az újítás joghatását, mind a kötelezetti, mind pedig a jogosulti egyetemlegesség vonat-
kozásában. A kötelezetti egyetemlegesség esetében előírja, hogy amennyiben a jogosult

1348 Szerb Köt. 393. cikk.

1349 Szerb Köt. 351. cikk (1) bek.

1350 Szerb Köt. 351. cikk (2) bek.

1351 Perović, 1995, 756. o.

1352 Perović, 1995, 760. o.

1353 Szerb Köt. 352. cikk.

1354 Perović, 1995, 761.

az egyik egyetemleges kötelezettel novációs megállapodást köt, a többi kötelezett is szabadul a régi kötelemből.¹³⁵⁵ Viszont amennyiben a felek célja az volt, hogy csak a novációs megállapodás létrehozásában részt vevő egyetemleges kötelezett mentesüljön a tartozás rá eső részétől, a többi egyetemleges kötelezett tartozása nem szűnik meg, hanem az a megállapodást létrehozó kötelezett részének értékével arányosan csökken.¹³⁵⁶ A jogosulti egyetemlegesség esetében az egyik jogosulttal kötött nováció csökkenti a kötelezett tartozását a többi egyetemleges jogosulttal szemben is, a novációban részt vevő jogosultra eső követelésrésszel arányosan.¹³⁵⁷

5.7.2. Horvátország

A horvát Kötelmi viszonyokról szóló törvény (Köt.) is a kötelelem megszűnésének esetei között szabályozza az újítást (*obnova – novacija*), a valamikori szövetségi Köt.-tel meghatározóan megegyező tartalomban. Egyedül a rendelkezések rendszerezése változott: az újításra vonatkozó rendelkezések a kötelelem megszűnésének többi esetével együtt a kötelmekre vonatkozó általános szabályok közé, a törvény első részébe kerültek.

A törvény szerint újításra akkor kerül sor, amikor a jogosult és a kötelezett megegyeznek, hogy egy fennálló kötelmet újjal váltsanak fel, amelyhez eltérő főszolgáltatást irányoznak elő, vagy annak a korábbihoz képest eltérő jogalapot tulajdonítanak.¹³⁵⁸ A horvát jog ennél fogva kizárólag a tárgyváltásos újítást minősíti novációnak, az alanyváltásost azonban nem. A tárgyváltásos újítás lényegi eleme tehát, hogy módosítja a kötelelem tárgyi azonosságát.¹³⁵⁹

A horvát szakirodalom a törvényi rendelkezésben említett jogalap alatt meghatározóan a kötelezettségvállalás *titulusát* érti. Például novációról van szó, amennyiben a bérlőnek a bérlemény visszaszolgáltatására és a bérleti díj fizetésére irányuló kötelezettségét a felek az adásvételi ár kifizetésére módosítják. Ebben az esetben a bérleti szerződés novációval adásvételi szerződéssé alakul át.¹³⁶⁰

A horvát Köt. tételesen rögzíti, melyek azok a módosítások a kötelelem tartalmában, amelyek nem eredményezik a kötelelem újítását. Így nem minősül újításnak, ha a felek módosítják a meglévő szerződésüket, vagy új szerződési kikötésben állapodnak meg a teljesítés idejére, helyszínére vagy módjára vonatkozólag. Nem minősül továbbá

1355 Szerb Köt. 417. cikk (1) bek.

1356 Szerb Köt. 417. cikk (2) bek.

1357 Szerb Köt. 428. cikk.

1358 Horvát Köt. 145. cikk (1) bek.

1359 Klarić és Vedriš, 2014, 456. o.; Slakoper, Gorenc és Bukovac Puvača, 2009, 508. o.

1360 Gorenc, 2014, 220. o.

újításnak a feleknek a kamatszolgáltatásra, kötbérre, a teljesítés biztosítékaira vagy valamilyen, az ügylet nem lényegi elemét érintő szerződési kikötésre vonatkozó utólagos megállapodása, sem pedig a kötelem fennállását igazoló új okirat kiállítására vonatkozó megállapodásuk.¹³⁶¹ Váltó vagy csekk kiállítása egy fennálló kötelemmel kapcsolatban nem minősül újításnak, kivéve, ha a felek kifejezetten így rendelkeztek.¹³⁶² A szakirodalom szerint a váltó és a csekk megnevezése a rendelkezésben nem zártkörű felsorolás, hanem csak példálózó jellegű, így ezek a szabályok értelemszerűen más értékpapírokra is alkalmazandók.¹³⁶³ Viszont az előző szakasz szerinti felsorolás taxatív és kógens: a felek nem állapodhatnak meg például abban, hogy a kamatszolgáltatásra vonatkozó új kikötés novációnak minősüljön.¹³⁶⁴

A horvát Köt. szerint nem vélemezhető az újítási szándék (*animus novandi*) pusztán a kötelemmódosítás tényéből: ha a felek úgy létesítettek új kötelemet, hogy közben nem rendelkeztek az előző megszűnéséről, az nem szűnik meg, hanem az új kötelemmel párhuzamosan továbbra is fennáll.¹³⁶⁵ A novációs szándéknak nem kell kifejezettnek lennie; akár hallgatólagos módon, ráutaló magatartásból is következhet, illetve a szerződés tartalmából vagy a felek magatartásából.¹³⁶⁶ Ha azonban a nováció nem szünteti meg a régi kötelemet, és az párhuzamosan fennmarad az új kötelem mellett, megtörténhet, hogy az új kötelem teljesítése egybeesik a régi teljesítésével. Tehát a kötelezett egy teljesítési cselekményével mindkét kötelem megszüntetheti.¹³⁶⁷

A szakirodalom az egyességet és a teljesítés helyetti adást (*datio in solutum*) azonosítja az újításhoz legközelebb álló jogintézményként. Az egyesség lényegi eleme a felek kölcsönös engedménye. Egyességgel a felek (potenciális) jogvitájukat zárják le vagy a valamilyen jogviszonyukkal kapcsolatos bizonytalanságot hátrítják el, miközben rendezik kölcsönös jogaikat és kötelezettségeiket. Az egyesség gyakran tartalmaz olyan megállapodást is, amelynek valójában újítási szerepe van.¹³⁶⁸ A bírósági gyakorlat szerint, amennyiben a felek megállapodásukkal nem módosították a kötelem fő tárgyát, sem pedig annak jogalapját, hanem az egyik fél elismerte tartozását, a másik fél pedig beleegyezett a tartozás részletekben történő teljesítésébe, a megállapodás valójában nem nováció, hanem egyesség.¹³⁶⁹

1361 Horvát Köt. 145. cikk (2) bek.

1362 Horvát Köt. 145. cikk (3) bek.

1363 Gorenc, 2014, 222. o.

1364 Gorenc, 2014, 222. o.

1365 Horvát Köt. 146. cikk.

1366 Slakoper, Gorenc és Bukovac Puvača, 2009, 508. o.; Momčinović, 2012, 1705–1706. o.

1367 Klarić és Vedriš, 2014, 456. o.

1368 Gorenc, 2014, 221. o.

1369 Lásd a horvát Legfelsőbb Bíróság Rev-1426/83. sz. határozatát. Gorenc, 2014, 221. o.

A *datio in solutum* alapvetően abban hasonlít az újításhoz, hogy a felek megállapodásával módosul a tartozás tárgya. Az alapvető különbség azonban, hogy a *datio in solutum* a kötelem teljesítésének módja, amely joghatását a teljesítés tényével fejt ki. Ezzel szemben a novációt a horvát szakirodalom nem tekinti a teljesítés módjának, illetve a novációs megállapodás joghatása független a teljesítés tényétől.¹³⁷⁰ A nováció és a *datio in solutum* ezen logika mentén történő megkülönböztetését a bírósági gyakorlat is ismeri.¹³⁷¹

Az újítás joghatásával kapcsolatban a horvát Köt. kifejezetten rögzíti, hogy újítással a régi kötelem megszűnik, az új pedig létrejön.¹³⁷² Újítással megszűnik a régi kötelem biztosítékként szolgáló zálogjog és kezesség, kivéve, ha a zálogkötelezettel, illetve a kezessel másképp állapodtak meg a felek.¹³⁷³ Ugyanezen szabályok alkalmazását irányozza elő a törvény más járulékos jogokra vonatkozólag is.¹³⁷⁴ A horvát szakirodalom kiemeli, hogy ennek a rendelkezésnek megfelelően nemcsak a kezesség és a zálogjog szűnik meg, hanem minden egyéb más biztosíték is (pl. előleg, foglaló, bankgarancia stb.).¹³⁷⁵ A novációnak elévülésre gyakorolt hatását a horvát Köt. kifejezetten rögzíti, az elévülésre vonatkozó rendelkezések között. Előírja, hogy amennyiben az elévülést a kötelezett tartozáselismerése szakította meg, a jogosult és a kötelezett pedig novációs megállapodást kötöttek, az új követelés a vonatkozó elévülési határidőben évül el.¹³⁷⁶

A horvát Köt. is kifejezetten szabályozza a régi kötelem érvénytelenségének és megszűnésének az újításra kifejtett joghatását.¹³⁷⁷ Amennyiben a kötelem semmis vagy már megszűnt, az újításnak nincs joghatása.¹³⁷⁸ Ha azonban a kötelem csak megtámadható, az újítást érvényesnek kell tekinteni, amennyiben a kötelezettnek tudomása volt a megtámadhatóság okáról.¹³⁷⁹ Vélelmezhető ugyanis: azzal, hogy a kötelezett beleegyezését adta a novációhoz, valójában lemondott a régi kötelem megtámadásának jogáról.¹³⁸⁰

1370 Gorenc, 2014, 221. o.; Slakoper, Gorenc és Bukovac Puvača, 2009, 510. o.

1371 Lásd a horvát Felső Kereskedelmi Bíróság Pž-2227/94. sz. határozatát. Gorenc, 2014, 221. o.

1372 Horvát Köt. 147. cikk (1) bek.

1373 Horvát Köt. 147. cikk (2) bek.

1374 Horvát Köt. 147. cikk (3) bek.

1375 Gorenc, 2014, 223. o.

1376 Horvát Köt. 246. cikk.

1377 A rendelkezéshez rendelt cím módosult a horvát Köt.-ben a valamikori szövetségi törvényhez képest. Míg az 1978-as szövetségi Köt. a „Megelőző kötelezettség hiányossága” címet rendelte a normához, a hatályos horvát Köt. a „Megelőző kötelezettség érvénytelensége és megszűnése” címet alkalmazza.

1378 Horvát Köt. 148. cikk (1) bek.

1379 Horvát Köt. 148. cikk (2) bek.

1380 Klarić és Vedriš, 2014, 456. o.; Slakoper, Gorenc és Bukovac Puvača, 2009, 509. o.

A régi kötelem megtámadására irányuló kereset alapján hozott bírósági ítéletnek jogalkító természete van.¹³⁸¹

A horvát Köt. is külön rögzíti a novációs megállapodás érvénytelenségének jogkövetkezményeit: amennyiben az újításra irányuló megállapodás került érvénytelenítésre, úgy kell tekinteni, mintha a régi kötelem meg sem szűnt volna.¹³⁸²

A horvát Köt. a nováció hatását az egyetemlegességre a valamikori szövetségi törvény rendelkezéseivel összhangban szabályozza. A kötelezetti egyetemlegesség vonatkozásában előírja, hogy a jogosultnak az egyik kötelezettel kötött novációja a többi egyetemleges kötelezettet is mentesíti a kötelemből.¹³⁸³ Viszont amennyiben a felek a nováció hatályát csak a novációt létrehozó kötelezetre korlátozták, a többi egyetemleges kötelezett nem szabadul a kötelemből, de egyetemleges tartozásuk a nováció tárgyát képező tartozás értékével arányosan csökken.¹³⁸⁴ A jogosulti egyetemlegesség esetében azonban az újítás joghatása minden esetben az egyetemleges követelés csökkenése lesz, a novációban részt vevő egyetemleges jogosultra eső követelésrész értékével arányosan.¹³⁸⁵

5.7.3. Szlovénia

A szlovén Kötelmi jogi törvénykönyv (a továbbiakban: Köt.k.) a valamikori szövetségi Köt. tartalmának megfelelően szabályozza az újítást (*prenovitev – novacija*). A kódex szerint a kötelem megszűnik, ha a jogosult és a kötelezett megegyeznek, hogy új kötelemmel váltják fel a régit, amennyiben az új kötelemnek eltérő tárgya vagy jogalapja van.¹³⁸⁶ A szlovén szakirodalom is megkülönbözteti elméleti síkon az alany- és tárgyváltásos újítást, de egyértelműen megállapítja, hogy a szlovén jog kizárólag a tárgyváltásos változathoz fűzi a nováció joghatásait.¹³⁸⁷ Az új kötelemnek kétséget kizáróan új tárgya van, ha a régi kötelem egyediesített tárgya helyett a felek más egyediesített dolgot vagy szolgáltatást határoznak meg. Ha a kötelem tárgya helyettesíthető, fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog vagy szolgáltatás, az uralkodó álláspont szerint a csupán mennyiségbeli változás nem eredményez novációt.¹³⁸⁸ Novációhoz ebben az esetben az szükséges, hogy a felek más fajtájú helyettesíthető dolgot vagy szolgáltatást

1381 Slakoper, Gorenc és Bukovac Puvača, 2009, 510. o.

1382 Horvát Köt. 149. cikk.

1383 Horvát Köt. 46. cikk (1) bek.

1384 Horvát Köt. 46. cikk (2) bek.

1385 Horvát Köt. 57. cikk.

1386 Szlovén Köt.k. 323. cikk (1) bek.

1387 Plavšak, 2021, [35.3.1.].

1388 Cigoj, 1984, 1122. o.

határozzanak meg az új kötelem tárgyaként.¹³⁸⁹ Egyértelműen nincs szó novációról, ha a felek megnövelik vagy csökkentik a pénztartozás összegét.¹³⁹⁰ A nováció másik esete, amikor a felek a kötelem jogalapját módosítják. A szlovén szakirodalom kiemeli, hogy a jogalap kifejezés szerteágazó értelmezéseknek ad teret, ezért nem lehet egyértelmű és pontos választ adni, mi minősül a jogalap módosításának. Vannak esetek, amikor a jogalap módosítása alatt a jogcím változtatását kell érteni (például amikor deliktuális kötelmet a felek novációval szerződési kötelemmé alakítanak át), de vannak olyan esetek is, amikor a jogalap jelentéstartalmát a szerződési kauza fogalmával lehet meghatározni. Például novációnak minősül, ha a felek módosítják a szerződés lényegi elemét, amely a kauza részének minősíthető.¹³⁹¹

Egy régebbi álláspont szerint az újítás visszterhes ügylet, mert a régi kötelem megszüntetése ugyanazt a joghatást váltja ki, mintha a kötelezett teljesítette volna a tartozását.¹³⁹² Az újabb szakirodalom ezt egy meglehetősen szűkítő értelmezésnek tartja. A nováció visszterhes vagy ingyenes jellegét a régi kötelem természete határozza meg: amennyiben az ingyenes ügyletből keletkezett, az újítás is az lesz, illetve ha az alapügylet visszterhes, a nováció is visszterhesnek minősíthető.¹³⁹³ Az uralkodó álláspont szerint a szlovén jogban a nováció konszenzuális szerződésnek minősül.¹³⁹⁴

A szlovén szakirodalom a novációhoz legközelebb álló jogintézményekként a teljesítés helyetti adást (*datio in solutum*) és az egységet jelöli meg. Emellett kiemeli, hogy hasonló joghatást vált ki a kötelezett tartozáselismerése, amelyet a Kötk. az elévülés szabályai között szabályoz mint elévülést megszakító körülményt.¹³⁹⁵

A szlovén Kötk. kifejezetten előírja, hogy a teljesítés idejére, helyszínére vagy módjára vonatkozó kikötés létesítése vagy módosítása, a kamatszolgáltatásra, kötbérre, a teljesítés biztosítékaira, illetve egyéb járulékos kikötésre vonatkozó megállapodás nem minősül novációnak. Hasonlóképpen a tartozást igazoló új okirat kiállítására vonatkozó megállapodás sem minősül újításnak,¹³⁹⁶ illetve a váltó- vagy csekktartozás vállalása sem, kivéve, ha a felek ekként rendelkeztek.¹³⁹⁷

A szlovén szabályozás is kifejezetten rögzíti, hogy az újítási szándék (*animus novandi*) nem vélelmezhető: ha a felek az új kötelem létesítésekor nem nyilvánították ki a régi

1389 Plavšak, 2021, [35.3.2.].

1390 Plavšak, 2021, [35.3.2.].

1391 Plavšak, 2021, [35.3.2.].

1392 Cigoj, 1984, 1120. o.

1393 Plavšak, 2021, [35.3.1.].

1394 Plavšak, 2021, [35.3.2.].

1395 Plavšak, 2021, [35.3.1.].

1396 Szlovén Kötk. 323. cikk (2) bek.

1397 Szlovén Kötk. 323. cikk (3) bek.

kötelem megszüntetésére irányuló szándékukat, a régi kötelem nem tekintendő megszüntnek, hanem az új kötelem mellett párhuzamosan fennmarad.¹³⁹⁸ A szakirodalom szerint nem szükséges az újítási szándék felek általi kifejezett nyilatkozása a novációs megállapodásban, viszont annak a megállapodás tartalmából egyértelműen következnie kell.¹³⁹⁹

A nováció joghatása a régi kötelem megszűnése és az új kötelem keletkezése.¹⁴⁰⁰ A régi kötelem megszűnésével megszűnik az azt biztosító zálogjog és kezesség is, kivéve, ha a felek másként egyeztek meg a zálogkötelezettel, illetve a kezessel.¹⁴⁰¹ A törvény ugyanezen szabályok alkalmazását írja elő a régi kötelemhez kapcsolódó járulékos jogokra vonatkozólag is.¹⁴⁰² A szakirodalom azonban kiemeli, hogy a nováció harmadik személyek érdekeit és jogait hátrányosan nem érintheti.¹⁴⁰³ E tekintetben a szakirodalom helyeselhetően észleli, hogy felmerülhet a biztosítékok ranghelyének kérdése. Ha a régi kötelem biztosítékai a zálogkötelezett vagy a kezes beleegyezésével az új kötelem biztosítékává válnak, ugyanakkor azok más jogosult követelésének is biztosítékai, a nováció és a vele kapcsolatos biztosítéknyújtás a régi kötelem biztosítékáival sértheti más jogosult érdekeit, aki a régi kötelemhez képest később, de mindenképpen a novációs megállapodás előtt szerzett biztosítékot ugyanazon a tárgyon. E kérdést a szlovén Kötk. nem rendezi. A szakirodalom szerint ezért ebben az esetben a szerződési biztosítékokra vonatkozó általános szabályokat kell megfelelően alkalmazni: a novációval a régi kötelem biztosítéka az új kötelem biztosítékává válik, de a biztosíték létesítése időpontjának a nováció időpontját kell tekinteni, így a novációban részt vevő jogosult biztosítékának ranghelye lejjebb csúszik.¹⁴⁰⁴

A szlovén Kötk. átvette a valamikori szövetségi Köt. azon rendelkezését is, amely szerint a régi követelésre vonatkozó elévülési határidő megszakadása a kötelezett tartozáselismerése miatt nem fejt ki joghatást az új kötelemre vonatkozólag. Az új kötelem a vonatkozó elévülési határidő lejártával évül el.¹⁴⁰⁵

Amennyiben a régi kötelem semmis vagy már megszűnt, a novációs megállapodásnak nincs joghatása.¹⁴⁰⁶ A szakirodalom szerint ez a novációs megállapodás kauzális

1398 Szlovén Kötk. 324. cikk.

1399 Plavšak, 2021, [35.3.].

1400 Szlovén Kötk. 325. cikk (1) bek.

1401 Szlovén Kötk. 325. cikk (2) bek.

1402 Szlovén Kötk. 325. cikk (3) bek.

1403 Plavšak, 2021, [35.3.5.1.].

1404 Plavšak, 2021, [35.3.5.1.].

1405 Szlovén Kötk. 370. cikk.

1406 Szlovén Kötk. 326. cikk (1) bek.

ügylet természetéből ered.¹⁴⁰⁷ Nincs jogi jelentősége, hogy a régi kötelelem milyen okból kifolyólag semmis: a semmisség bármely oka a novációs megállapodást megfosztja joghatásától.¹⁴⁰⁸ A szakirodalom azonban kiemeli, hogy a nováció érvényességének nem feltétele, hogy a régi kötelelem alkalmas legyen kényszervégrehajtásra: természetes kötelelem is lehet újítás tárgya.¹⁴⁰⁹ A szlovén Kötk. előírása szerint, ha a régi kötelelem megtámadható, a novációt érvényesnek kell tekinteni, amennyiben a kötelezettnek tudomása volt a megtámadhatósági okról.¹⁴¹⁰ A szakirodalom álláspontja szerint nem indokolt a nováció esetében a kötelezetre nézve lényegesen enyhébb mércét alkalmazni: míg a Kötk. általános gondossági mércéje szerint nem minősíthető jóhiszeműnek a kötelezett, amennyiben a számára hátrányos következménnyel járó körülményről nem tudott és nem is kellett hogy arról tudomása legyen, a novációval kapcsolatban a Kötk. ezt a gondossági mércét leszűkíti a kötelezett tényleges tudomására a megtámadhatósági okról. Ezért a szakirodalom javaslata szerint a novációs megállapodásnak nemcsak akkor kellene érvénytelennek lennie, amikor a kötelezettnek ténylegesen tudomása volt a megtámadhatóság okáról, hanem akkor is, ha erről nem tudott, de tudomása kellett volna hogy legyen róla.¹⁴¹¹ A szlovén Kötk. szerint is azonban, ha maga a novációs megállapodás volt érvénytelen, úgy kell tekinteni rá, mintha nem is jött volna létre; mintha a régi kötelelem nem is szűnt volna meg.¹⁴¹² A novációs megállapodás megkötésével – még akkor is, ha az érvénytelen – megszűnik a régi követelés, annak biztosítékaival és a járulékos jogokkal együtt, az érvénytelenség megállapításával viszont helyreáll a régi kötelelem. Ezzel kapcsolatban azonban a szakirodalom felhívja a figyelmet arra, hogy a Kötk. nem rendezi a biztosítékok és járulékos jogok sorsát a novációs megállapodás érvénytelensége esetén. A szakirodalmi álláspont szerint ebben az esetben a régi kötelelem biztosítékainak és a járulékos jogosultságoknak is a törvény erejénél fogva helyre kell állniuk.¹⁴¹³ Ez alól kivételt képez a zálogjog, mert az rendelkező ügylettel jön létre. Ezért a szakirodalom álláspontja értelmében a régi kötelelem helyreállításával az azt biztosító kézizálog nem áll helyre, hanem a zálogtárgy átadása (jelzálog esetében pedig a jelzálogjog újbóli bejegyzése) szükséges.¹⁴¹⁴

1407 Plavšak, 2021, [35.3.6.1.].

1408 Plavšak, 2021, [35.3.6.2.].

1409 Plavšak, 2021, [35.3.2.].

1410 Szlovén Kötk. 326. cikk (2) bek.

1411 Plavšak, 2021, [35.3.6.4.].

1412 Szlovén Kötk. 327.

1413 Cigoj, 1984, 1128. o.; Plavšak, 2021, [35.3.7.].

1414 Plavšak, 2021, [35.3.7.].

A novációnak az egyetemleges kötelmekre kifejtett joghatását illetően is a szlovén Kötk. a valamikori szövetségi törvény rendelkezéseit követi. A kötelezetti egyetemlegesség esetében a jogosultnak bármely egyetemleges kötelezettel kötött novációja szabaddítja a kötelemből a többi egyetemleges kötelezettet is.¹⁴¹⁵ Viszont amennyiben a jogosult és a novációban részt vevő egyetemleges kötelezett az újítás joghatását csak ennek a kötelezettnek a tartozásrészére korlátozták, a többi egyetemleges kötelezett tartozása nem szűnik meg, hanem a novációban részt vevő kötelezetre eső tartozásrész értékével arányosan csökken.¹⁴¹⁶ Végül a jogosulti egyetemlegességre vonatkozóan a szlovén Kötk. előírja, hogy az egyik egyetemleges jogosulttal kötött nováció nem szünteti meg a kötelmet, de a nováció tárgyát képező követelés értékével arányosan csökkenti az egyetemleges követelés értékét.¹⁴¹⁷

5.8. Szlovákia

A nováció jogintézménye a szlovák Polgári törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.), a kötelezettségek megszűnése c. hatodik szakaszában, a megállapodások között kapott helyet.¹⁴¹⁸ A nováció a szlovák jog értelmében azon jogi tények körébe tartozik, amelyek a kötelezettségek szerződéses alapon történő, a hitelező kielégítése nélküli (*sine satisfactione creditoris*) megszűnését okozzák.¹⁴¹⁹

Szükséges azonban megjegyeznünk, hogy a megállapodásnak a Ptk.-ban foglalt jogi szabályozása több, a kötelezettség megszűnéséhez vezető megállapodást különböztet meg egymástól. Ezek közül az egyik a meglévő kötelezettség helyébe lépő megállapodás, vagy más szavakkal nováció.¹⁴²⁰ A törvény rendelkezése alapján, ha a jogosult megállapodik a kötelezettel, hogy eddigi kötelezettségét új kötelezettséggel helyettesítsék, az eddigi kötelezettség megszűnik, és a kötelezett az új kötelezettséget lesz köteles teljesíteni. Az ilyen típusú megállapodást, amelyet a Ptk. is szabályoz, privatív novációnak

¹⁴¹⁵ Szlovén Kötk. 398. cikk (1) bek.

¹⁴¹⁶ Szlovén Kötk. 398. cikk (2) bek.

¹⁴¹⁷ Szlovén Kötk. 409. cikk.

¹⁴¹⁸ Szlovák Polgári törvénykönyv 570–574. §. A Kereskedelmi törvénykönyv a privatív novációra vonatkozóan nem tartalmaz külön szabályozást. Ezért a Polgári törvénykönyv rendelkezéseit a kereskedelmi kötelezettségekre is szükséges mértékben alkalmazni kell (szlovák Ptk. 1. § (2) bek.). A privatív novációval létrehozott kereskedelmi kötelmi viszonyból eredő jogokra és kötelezettségekre következőképpen a Kereskedelmi törvénykönyv vonatkozó rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók (pl. elévülés, a kötelezettség teljesítéssel történő megszűnése stb.).

¹⁴¹⁹ Bajánková és mtsai., 2019, 2156–2161. o.

¹⁴²⁰ Lazar és mtsai., 2010, 93. o.

is nevezik. A privatív nováció nemcsak privatív (felszabadító, feloldó) funkciót tölt be, hanem kötelmi funkcióval is rendelkezik.¹⁴²¹

A felek azon szándékának, hogy a meglévő kötelezettséget megszüntessék és helyette új kötelezettséget hozzanak létre (*animus novandi*), világosan ki kell tűnnie a megállapodásuk tartalmából, akár *expressis verbis*, akár a Ptk. szerinti alapvető értelmezési szabályok alkalmazásával.

A szlovák jogszabályi környezetből kitűnik, hogy a Ptk. *stricto iure* a nováció két jogi formáját különbözteti meg, melyek az alábbiak:

- a) a privatív nováció,¹⁴²² amely nem változtatja meg az eredeti kötelezettség tartalmát, hanem megszünteti azt – a meglévő kötelezettség helyébe új lép;
- b) a kumulatív nováció,¹⁴²³ amely az előzőtől eltérően az eredeti kötelezettséget a megállapodás szerinti mértékben módosítja (nem szünteti meg) – az eredeti kötelezettség keletkezésének jogalapja fennmarad, miközben ahhoz kumulatív módon egy másik, a novációról szóló szerződésben megalapozott jogalap csatlakozik.

Az eddig elmondottakból következik, hogy a privatív nováció esetében az eredeti kötelezettség jogalapja (oka) megszűnik, és a továbbiakban nem kap jelentőséget.¹⁴²⁴

A privatív novációs megállapodás kapcsán elmondható, hogy az általában bármilyen formában megköthető, hiszen a törvény a megállapodás formájára vonatkozóan semmilyen konkrét követelményt nem szab. Az okirati formát kizárólag abban az esetben szükséges biztosítani, ha a felek okiratba foglalt kötelezettséget helyettesítenek – tehát ilyenkor az új kötelezettség létrehozásáról szóló megállapodást is írásban kell megkötni.¹⁴²⁵ Ugyanez a szabály érvényes, ha elévült kötelezettséget helyettesítenek.¹⁴²⁶

1421 Bajánková és mtsai., 2019, 2156–2161. o.

1422 Szlovák Polgári törvénykönyv 570. és köv. §§.

1423 Szlovák Polgári törvénykönyv 516. §.

1424 Jakubovič, 2005, 271–272. o. A Cseh Köztársaság Legfelsőbb Bírósága több ítéletében is azt a megállapítást tette, hogy a jogügyletben részes felek akarata a mérvadó annak megkülönböztetése szempontjából, hogy kumulatív vagy privatív novációról van-e szó; tartalmának megállapításakor a Polgári törvénykönyv 35. § (2) bekezdésében foglalt értelmezési szabály is alkalmazandó, amely szerint a szavakkal kifejezett jogügyleteket nemcsak nyelvi kifejezésük szerint kell értelmezni, hanem mindenekelőtt a jogügyletet létrehozó személy akarata szerint is, ha ez az akarat nem mond ellent a nyelvi kifejezésnek. Ennek kapcsán lásd például: 20 Cdo 2352/99. sz. ítélet; 26 Cdo 853/2006. sz. ítélet; 26 Cdo 893/2000. sz. ítélet és 26 Cdo 2481/2003. sz. ítélet.

1425 Abban az esetben, ha az írásbeli formát nem tartják be, az érvénytelen. Vö. a szlovák Ptk. 40. § (1) bek.: „Ha a jogügylet nem olyan formában került megkötésre, amelyet a törvény vagy a résztvevők megállapodása megkövetel, akkor az érvénytelen.”

1426 Szlovák Polgári törvénykönyv 570. § (1) és (2) bek. Vö. az R 51/1968 sz. bírósági döntéssel.

Rögzítendő azonban, hogy a privatív novációs megállapodásnak meg kell felelnie a jogügylet alapvető követelményeinek.¹⁴²⁷

A szóban forgó megállapodás érvényességéhez az eredeti kötelezettség és a helyébe lépő kötelezettség egyértelmű meghatározása szükséges. Mindemellett megjegyzendő, hogy e megállapodással a felek a teljes kötelezettségi jogviszonyt vagy annak csak egy bizonyos részét válthatják fel. A törvény nem zárja ki a megállapodás *uno actu* megkötését, amelynek során a felek valamennyi meglévő kötelezettségüket megszüntetik, és egyetlen új kötelezettséggel helyettesítik azokat.¹⁴²⁸

A Ptk. 571. §-ában a jogalkotó értelmezési szabályt fogalmazott meg, miszerint az eddigi kötelezettség csak abban a terjedelemben tekintendő helyettesítettnek, amely az új kötelezettségről szóló megállapodásból kétségtelenül következik. Ez lényegében a Ptk. azon rendelkezésére épül, amely alapján, ha a megállapodásból nem következik egyértelműen, hogy az új kötelemről szóló megállapodással az eddigi kötelelem megszűnik, az eddigi kötelelem mellett új kötelelem jön létre, amennyiben teljesülnek az új kötelelem létrejöttéhez szükséges, törvény által megkövetelt alaki kellékek.¹⁴²⁹ Ha tehát a felek szándéka még az alapvető értelmezési szabályok alkalmazásával sem vezethető le egyértelműen a szóban forgó megállapodásból, az eredeti kötelezettség nem szűnik meg, és az új kötelezettséggel együtt továbbra is fennáll.

Egy olyan megállapodásban, amellyel a szerződéses jogviszonyban álló felek az eredeti kötelezettséget megszüntetik, és azt egy új kötelezettséggel helyettesítik (vagy csak részben helyettesítik), a lehető legvilágosabban ki kell fejezni szándékukat, hogy milyen mértékben vagy részben szüntetik meg az eredeti kötelezettséget. Ha a megállapodás többértelműsége miatt kétséges, hogy az eredeti kötelezettség milyen mértékben szűnt meg, akkor megdönthető vélelem áll fenn arra nézve, hogy az eredeti kötelezettség továbbra is fennmaradt.¹⁴³⁰ A törvény rendelkezése alapján az eredeti kötelezettség csak abban a terjedelemben tekintendő helyettesítettnek, amely az új kötelezettségről szóló megállapodásból kétségtelenül következik.¹⁴³¹

A megszűnt kötelezettséget biztosító kezesség és zálogjog azt a kötelezettséget is biztosítja, amely az eredeti kötelezettséget helyettesíti. Ha azonban a kezes vagy azok a személyek, akikkel szemben az említett jogokat érvényesíteni lehet, nem értenek egyet azzal, hogy az új kötelezettséget biztosítsák, a biztosítás csak az eredeti kötelezettség terjedelmében áll fenn, és az eddigi kötelezettséggel szembeni minden kifogás

1427 Szlovák Polgári törvénykönyv 34. §–39. §.

1428 Fekete, 2011a, 2013. o.

1429 Szlovák Polgári törvénykönyv 516. § (2) bek.

1430 Cirák, 2015.

1431 Szlovák Polgári törvénykönyv 571. §.

továbbra is megmarad.¹⁴³² Mindemellett szükséges rögzíteni, hogy a felek megegyezhetnek abban, hogy a nem teljesített kötelezettséget vagy annak egy részét megszüntetik anélkül, hogy új kötelezettség jönne létre. Hacsak a megállapodásból más nem következik, a megszüntetett kötelezettség hatálytalanná válik, amikor a megszüntetésére tett javaslatot a másik fél elfogadta. Ami pedig a formai követelményt illeti, a kötelezettség megszüntetéséről szóló megállapodást írásban kell megkötni, ha írásban meghatározott kötelezettséget szüntetnek meg.¹⁴³³

Elméletben és különösen a gyakorlatban a szlovák jog körében nem szokás különbséget tenni a kötelezettség megváltoztatása és egy meglévő kötelezettség új, általában hasonló kötelezettséggel történő felváltása között, különösen ugyanazon kötelezettek között, gyakran azonos vagy hasonló tárgyban. Azt, hogy a Ptk. 35. §-ának rendelkezéseire¹⁴³⁴ tekintettel a kötelemmel járó jogviszony megváltozott vagy megszűnt-e, a felek szándékának helyes értelmezése alapján kell megítélni. Például világosan meg kell különböztetni a kötelezettségnek egy új kötelezettség létrehozásával történő megszüntetését (privatív nováció) és a kötelezettség megváltoztatását (kumulatív nováció).¹⁴³⁵

5.9. Következtetések

E fejezet rávilágít a nováció jogintézményének különböző kelet-közép-európai államokbeli jogi státuszára. Láthattuk, hogy bizonyos államokban e jogintézmény hasonló jogi szabályozásnak örvend, míg egyes különbségek is észlelhetők a jogi szabályozás terén, sőt a vizsgált államok közül van olyan is, amelyben a nováció ugyan a gyakorlatban előfordul, mégsem képezi különálló szabályozás tárgyát. A nováció jogintézménye nagy vonalakban több kelet-közép-európai államban bizonyos mértékben hasonlóságot mutat, nincsen azonban e tekintetben egy egységesen elfogadott vélemény az újítás kötelemmegszüntető vagy kötelemátalakító jellegét illetően.

1432 Szlovák Polgári törvénykönyv 572. § (1) bek.

1433 Szlovák Polgári törvénykönyv 572. § (1)–(3) bek.

1434 Szlovák Polgári törvénykönyv 35. §. „(1) A szándék kinyilatkoztatására cselekvéssel vagy mulasztással kerülhet sor; megnyilvánulhat kifejezetten vagy más módon, amely nem kelt kétségeket azt illetően, hogy a résztvevő mit akart kinyilvánítani. (2) A szóban kinyilvánított jogügyleteket nemcsak a nyelvi kifejezésük szerint kell értelmezni, hanem elsősorban annak a szándéka szerint is, aki a jogügyletet végrehajtotta, ha ez a szándék nem ellentétes a nyelvi megfogalmazással. (3) A másképpen, mint szóban kinyilvánított jogügyletek a szerint értelmezendők, amit azok kinyilvánításának módja általában jelent. Miközben figyelembe kell venni annak szándékát, aki a jogügyletet végrehajtotta, és védeni kell annak jóhiszeműségét, aki számára a jogügyletet szánták.”

1435 Lazar és mtsai., 2006, 55. o.

Összegezve láthattuk, hogy a vizsgált országok közül egyedül Magyarországon nincs szabályozva a nováció jogintézménye, viszont ez nem jelenti azt, hogy az említett ország joggyakorlatában ne jelenne meg e jogi eszköz használata, vagy az újítás ne képezne tudományos kutatások, tanulmányok tárgyát. A nováció a magyar jogban ismert fogalom ugyan, de a rá vonatkozó szabályozás hiányában leginkább csak értelmezési viták, vélekedések, kívánságok és gazdasági-üzleti igények vannak jelen, annak ellenére, hogy a szerződéses szabadság keretei között novációs megállapodások születnek.

Az újítás joghatását tekintve párhuzam állítható bizonyos államok között, hiszen több országbeli szabályozás szerint az újítás joghatása alapvetően az eredeti kötelelem megszűnése, mely helyébe új kötelelem lép.

Tartalmi szempontból a nováció jogintézménye különbözik az egyes kelet-közép-európai állambeli szabályozások vonatkozásában. Különböző országokban a jogalkotó más-más szempontok alapján hivatkozik a nováció jogintézményére. Az újítás jogi instrumentuma osztályozását tekintve a nováció egyrészt az újítandó elem tekintetében lehet objektív vagy szubjektív. Másrészt bizonyos államokban a jogalkotó a kötelelem megszűnése viszonylatában tárgyalja az újítást, miszerint az újítás lehet privatív, illetve kumulatív jellegű.

Bizonyos államokban a jogalkotó csak a tárgyváltásos novációt szabályozza, míg más államokban a felek alanyváltásos, szubjektív novációval is újíthatnak kötelmet. Az osztrák szabályozás szerint a nováció hatására a követelés megváltozása csakis a követelés jogalapja vagy fő tárgya megváltozása által mehet végbe. A szerb, a horvát, illetve a szlovén jog csak a tárgyváltásos novációt minősíti újításnak. A lengyel szabályozás szerint novációkor a kötelezett a jogosult hozzájárulásával vállalja, hogy egy másik kötelezettséget teljesít, vagy ugyanazt a kötelezettséget, de más jogalapon.

Ezzel szemben a cseh és a szlovák jogalkotó által szabályozott nováció jogintézménye más kritériumrendszerre épül, ugyanis e jogrendszerekben a nováció lehet privatív vagy kumulatív jellegű. Míg a privatív nováció az eredeti kötelelem megszűnésével jár, melynek helyébe a felek egy új kötelmet szerződnek, kumulatív nováció esetén az eredeti kötelezettség nem szűnik meg, csak a tartalma változik.

A román jogban a felek újíthatják szerződésüket a kötelelem tartalmának, jogalapjának módosításával (objektív nováció), illetve az egyik szerződő fél kicserélésével, alanyváltás útján (szubjektív nováció).

A vizsgált kelet-közép-európai államok jogi szabályozása és joggyakorlata alapján az újítás teljesítendő alapfeltétele a felek újító szándékának megléte novációkor. Egyik vizsgált kelet-közép-európai állam jogi szabályozása szerint sem beszélhetünk novációról, ha nem áll fenn a felek szerződésmódosító, újítási szándéka, *animus novandi*, az

újítási szerződés megkötésekor. A felek újítási szándéka az eredeti kötelem új kötelemmel történő helyettesítésével végbemenő átalakítása mellett az eredeti kötelem megszüntetését és ennek új kötelemmel történő helyettesítését feltételezi. Az újítási szándék egyik vizsgált ország szabályozása szerint sem vélelmezendő. Különbség figyelhető meg azonban az újítási szándék kifejezett vagy hallgatólagos jellegének feltétele kapcsán. Egyes jogrendszerekben, így például a szerb, a horvát vagy a szlovén jogban az újítási szándéknak nem feltétlenül kell kifejezettnek lennie, így a novációs szándék akár hallgatólagos módon, ráutaló magatartásból is következhet a szerződés tartalmából, illetve a felek magatartásából. Más országok jogi szabályozása viszont előírja, hogy az *animus novand*nak kifejezettnek kell lennie, egyértelműen kell következnie az újítási szerződésből. A nováció kapcsán az osztrák, a cseh, a lengyel, a román, illetve a szlovák jogszabályok előírják, hogy az újítási szándék nem vélelmezendő, és ennek kifejezettnek, egyértelműnek kell lennie.

A nováció specifikumából adódóan az újítás egyik vizsgált kelet-közép-európai állam szabályozása szerint sem alapozható érvénytelen kötelemre, az újítás célja nem lehet semmis jogügylet érvényessé alakítása. Az újítás alapfeltétele tehát, hogy a felek az eredeti kötelmet módosítani (tulajdonképpen kicserélni) kívánják, nem pedig egy érvénytelen kötelmet érvényessé tenni e jogi eszköz által.

A különböző kelet-közép-európai állambeli szabályozások nem homogének. Bár lényegi elemeiben az újítás több ország szabályozásában mutat hasonlóságot, a vizsgált országok szakirodalmában a nováció jogintézménye napjainkban is heves vita tárgyát képezi.